

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Landsfader eller tyrann?

Användandet och
framställningen
av Gustav Vasa

Founding father or tyrant?

The use and representation
of Gustav Wasa

DELKURS: *Seminarieuppsats med opposition, 15 hp*

KURS: *Historia 61–90, 30 hp*

PROGRAM: *Ämneslärarprogrammet, 300 hp (Hi/Re)*

FÖRFATTARE: *Hanna Svensson*

EXAMINATOR: *Johannes Heuman*

TERMIN: *HT/VT20*

Sammanfattning

På vilket sätt historia brukas är ett viktigt fält att vetenskapligt forska om. Vi lever i en digitaliserad värld där vi exponeras regelbundet för sociala medier, matas kontinuerligt med ny information; således har ämnet källkritik numera övergått till att bli oerhört essentiellt. Detta grundar sig i utbredningen av bristfällig information och att skolans läroplaner understryker angelägenheten av att utbilda elever i att ha ett källkritiskt tänkande.

Studiens syfte är att undersöka bruket av historia i korrelation till Gustav Vasa (1496–1560). Sedermera åskådliggöra *hur* det historiska minnet av Gustav Vasa har brukats, belysa *hur* användandet förändrats över tid och avslutningsvis granska *vad* minnet använts till. Arbetets undersökningsperiod sträcker sig från 1841–2020. Materialet till detta arbete innefattar bland annat läromedel, biografier, filmer, pjäser, tidningarartiklar och minnesmonument, totalt ingår det 17 artefakter i studien. Utifrån väl avgränsat material och den teoretiska utgångspunkten undersöks det hur Gustav Vasa har brukats förmedelst kategorierna utbildningskultur, populärkultur och minneskultur. Den teoretiska utgångspunkten utgår ifrån att det är Gustav Vasas karaktär och agerande som gör honom brukbar för konstruktion av eftervärlden, vilket anknyter till det existentiella historiebruket. Detta bruk kan utövas av alla med anledning av människors behov att minnas.

Efter analys av materialet synliggörs utvecklingen av bruket kring Gustav Vasas minne och symbolgestalt, vilket är betingat av samhällets utveckling. De äldsta källorna framhåller en mer kungavänlig skildring, men när vi närmar oss nutid ändras framställningen markant, det är istället Gustav Vasas hänsynslöshet och tyranneri som betonas och återges. Vidare har Gustav Vasas minne brukats på flera sätt. I utbildningskulturen används kungens minne i ett undervisande syfte, inom populärkulturen används minnet för att väcka publikens fantasi och känslor när den tar del av artefakten och slutligen, inom minneskulturen, brukar artefakterna Gustav Vasas minne för att vi ska komma ihåg honom. Vad kungens minne har använts till inom utbildningskulturen är att skildra den vetenskapliga sanningen, den historiske Gustav Vasa, populärkulturen har använt kungens minne till att framställa symbolgestalter och minneskulturen har använt minnet till olika minnesarrangemang till Gustav Vasas hågkomst.

Nyckelord: Gustav Vasa, historiebruk, historiekultur, populärkultur, minneskultur, utbildningskultur.

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Gustav Vasa	3
1.2 Varför valet av Gustav Vasa?	4
1.3 Syfte och frågeställningar	5
2. Tillvägagångssätt	6
2.1 Metod	6
2.2 Material.....	6
2.3 Källpresentation	7
2.4 Tidigare forskning.....	13s
2.5 Teoretiskt ramverk	15
2.5.1 Teoretisk utgångspunkt	15
2.5.2 Historiedidaktik och historiekultur.....	16
2.5.3 Historiebruk	17
3. Undersökning	22
3.1 Utbildningskultur	22
3.1.1 Delsammanfattning.....	28
3.2 Populärkultur	30
3.2.1 Delsammanfattning.....	39
3.3 Minneskultur.....	41
3.3.1 Delsammanfattning.....	46
4. Resultat	48
4.1 Utbildningskulturen.....	48
4.2 Populärkulturen.....	50
4.3 Minneskulturen	51
5. Diskussion.....	52
5.1 Avslutande diskussion.....	53

1. Inledning

Människan har i över fem tusen år fört dokumentering och där de äldsta identifierade kvarlevorna av faktisk skrift upptäcktes i Uruk¹. Förmedelst åtskilliga forna kvarlevor har historiska skildringar kunnat analyserats och konstruerats i efterhand. Till följd av denna process influeras historien dels av den samtiden som råder när den åter konstrueras och dels vilka individer det är som granskar och utmålar denna, vilket kan sammanfattas med att människors rådande världsuppfattningar färgar det som skildras. Hur historia har brukats analogt med min bemärkelse är det ett viktigt fält att vetenskapligt utröna. Vi lever i ett digitaliserat samhälle där frekvent sociala medier förekommer i vår vardag och vi kontinuerligt matas med ny information och fördenskull har ämnet källkritik utmynnat till att bli både grundläggande och essentiellt. Vilket enkannerligen är en återverkning av att det finns en utvidgning av bristfällig eller felaktig information, men jämväl för att skolans läroplaner accentuerar relevansen av att utbilda elever i att ha ett källkritiskt tänkande. Precis i detta sammanhang kommer historiebruket in och hjälper oss att utreda hur historia brukats över tid.

Studien ämnar att undersöka historiebruket kring Gustav Vasas minne som än idag används och är ytterst aktuellt. Exempelvis har Ornäs i Dalarna redan under andra veckan i januari i år påbörjat jubileumsfirandet: *Under fredagen var det ljusfest i Ornässtugan som en avspark på jubileumsåret*² och den 4 april 2020 öppnar utställningen "Gustav Vasa talar ur skägget", en utställning om makt vid Kalmar slott. Vidare kommer 2023 att utfalla till i att bli en minnesfest i Strängnäs. Intentionen till jubileet är att hedra och uppvakta Gustav Vasa, emedan det är 500 år sedan han kröntes till kung av Sverige. Så tidigt som under hösten 2019 har kommunen initierat förberedelserna. men vem är denna historiska aktör som fortfarande firas och minns?³

¹ Uruk var en stad under forntiden i Mesopotamien i nuvarande Irak*

² Hansson, Anders. (2020). 500 år sedan Gustav Vasa flydde till Dalarna. www.svt.se [2020-01-15]

³ Kalmar slott. *Gustav Vasa talar ur skägget, en utställning om makt*. www.kalmarlott.se [2020-01-15]
Vähämäki, Gabrielle. (2019). *Strängnäs förbereder inför Gustav Vasas 500-årsjubileum*. www.svt.se [2019-12-09]

*Han har gått till historien som frihetskämpe, riksbyggare och landsfader. De flesta känner honom under ett namn som hans samtid aldrig använde – Gustav Vasa.*⁴

På detta vis tyder ingressen till rubriken *Revoltören som byggde en nation*. I en krönika är istället rubriken *Gustav Vasa – paranoid och tyrannisk realpolitiker*. Här återges Gustav Vasa snarare som: [...] *vår störste frihetshjälte genom tiderna och den svensk som påverkat vårt land och vår kultur allra mest, ömsom som vår störste tyrann*⁵. Framställandet av Gustav Vasa är mångfasetterat och skildrarna förrättar ett urval av historien, emedan kungen utmålas som såväl landsfader som tyrann. De olika uttrycken för minnet av Gustav Vasa tyder på det problemkomplexet som råder kring historieskrivningarnas olika framställningar och deras förändring över tid. Studiens syfte är således att åskådliggöra *hur* det historiska minnet av Gustav Vasa har brukats, sedermera belysa på vilket sätt användandet har förändrats över tid och avslutningsvis granska *vad* detta minne använts till. Undersökningen kommer tillfogas medelst mångahanda artefakter, exempelvis litterära verk, filmer, dokumentärer, pjäser och minnesmärken. Vidare sträcker arbetets undersökningsperiod sig från 1841–2020.

⁴ Larsson, Olle. (2019). *Gustav Vasa – revoltören som byggde nation*. www.popularhistoria.se [2019-12-09]

⁵ Harrison, Dick. (2018). *Gustav Vasa – paranoid och tyrannisk realpolitiker*. www.svd.se [2019-12-09]

1.1 Gustav Vasa

Följande segment kommer att klarlägga en historisk kontext till studien, detta för att förläna en basal uppfattning om den historiska aktören Gustav Vasa.

Gustav Vasa (tidigare Gustav Eriksson) född troligtvis 12 maj 1496, död 29 september 1560, var svensk kung och regerade från 1523–1560. Före modern tid brukades Gustav Vasa namn i Sverige, i själva verket allaredan under hans livstid. Många berättelser mer eller mindre sanningsenliga florerade i Sverige om den rådande svenske kungen. I Sverige var Vasa under sin samtid en ”nutida” David, med andra ord den David som vi kan läsa om i Bibelns flera berättelser om David och Goliat. Gustav Vasa gestaltades som mindre, ändock smartare som undgick den större emellertid starkare Kristian II, även omtalad som Kristian Tyrann. Framgångsrikt undkom han Kristian II, tog makten och enade Sverige under ett rike. Som skicklig retoriker och politiker frambringade han en uppfattning och föreställning om att han var en landsfader.⁶

De särskilt framstående myterna inleddes dock långt efter hans bortgång. Bevekelsegrunden till varför Gustav Vasa i stor omfattning fått historiska myter i anknytning till sig grundar sig i hans politik som bidrog till alstringen av Stormaktssverige. Gustav Vasa vidtog kyrkans makt och således inskränktes deras maktfaktor i landet, detta inträffade också i samma ögonblick då Sverige centraliserades politiskt. Landet fick gemensam enhetlig lag, staten erhöll våldsmonopol vilket efterföljande utmynnade i en verkningsfull och starkare stat. Onekligen var denna process problematisk. Parallellt med Gustav Vasas framtvungade reformation i Sverige väntade dessutom höga skatter. Han manövrerade flera svåra uppror som vanligen genmälades med hänsynslösa metoder. Vidare blev Gustav Vasa själv kung till följd av ett uppror, då mot kung Kristian II, som tidigare var svensk kung. Reformationen är till viss del en återverkning av hans skuld till Lübeck, detta i takt med att han inlemmats i avtal med dem när Kristian II fördrevs.⁷

⁶ Larsson, Lars-Olof. (2002). *Gustav Vasa – Landsfader eller Tyrann*. s., 353, 358.

⁷ Lindkvist & Sjöberg. (2009). *Det svenska samhället 800–1720 – Klerkernas och adelns tid*. s., 205–210

Skuldbeloppet finansierades medelst pengar, konfiskerat kyrksilver och kyrkans kvarvarande dyrbarheter. Innan kyrkoreduktionen exekverades var kyrkorna välbärgade. I samband med att kyrkan ägde egen jord, kunde allenast anamma jord från exempelvis grevar och dessutom inte fick ge bort jord förorsakade envägstrafik. Detta betingade en ekonomisk tillväxt för kyrkan. Därutöver förvärvade kyrkan också en tionde av nästintill hela Sveriges befolkning, vilket var en sorts skatt som bekostades av pengar eller sädesslag. Gustav Vasa tillskansade sig inte endast kyrkans rikedomar utan han bemäktigade dessutom tiondet. Lagligt rättfärdigade han sin omdaning av kyrkans makt med Guds ”renliga lära” och att denna numera skulle predikas, med andra ord skulle Sveriges befolkning läsa Bibeln enligt luthersk stil, vilket implicerade att kyrkan omöjliggen skulle ha inflytande på staten och likaså inte förfoga över rikedomar utöver vad som var väsentligt.⁸

1.2 Varför valet av Gustav Vasa?

Föregående kapitel förlämnar möjligtvis en insikt hur det kommer sig att Gustav Vasa framställts och brukats som en hjälte och landsfader för Sverige. I flera avseenden gestaltas Vasa som en landsfader, men en fader per automatik erfordrar nödvändigtvis inte vara en god fader, för att vara en fader. Valet att granska en svensk monark härvidlag Gustav Vasa har förrättats av åtskilliga motiv. Hans förfogande av politisk makt, har varit betydande och således haft stort inflytande över Sverige. Riket övergick till arvsmonarki, den lutherska tron införlivades, makten centraliserades vilket omsider skapade förutsättningar för det futura Stormaktssverige. Entusiasmen för Gustav Vasa grundar sig ävenledes i hans eftermäle och de extensiva skildringarna, men likväl i att han än idag brukas och minns. Idag har vi bland annat Vasaloppet som åberopar minnet av Gustav Vasas flykt, Wasabröd, ett varumärke som alla svenskar kan associera till och flertalet moderna teaterpjäser som producerats. Exempelvis: Vasaspelet (2017–2019), Vasa – Kungen av Sverige (2019) och Kalasa med Vasa (2020)^{9, 10}

⁸ Lindkvist & Sjöberg. s., 205–210

⁹ Aghamn, Albin. (2019). *Salsadrottning spelar Gustav Vasa: ”Madre mia!”*. www.svt.se [2020-01-15]

Löwemo, Tomas. (2019). *Det våras för Gustav Vasa*. www.ostrasmaland.se [2020-01-15]

TT. (2019). *Larsson och Asptjärn skriver om Gustav Vasa*. www.sydsvenskan.se [2020-01-01]

¹⁰ Lindkvist & Sjöberg. s., 206

Petersson, Plex Sven. *Vasaloppet*. www.ne.se [2019-12-10]

Wasafodservice. *Varifrån kommer namnet Wasabröd?* www.wasafodservice.se [2019-12-10]

Vidare projiceras han som riksbyggare, nationalhjälte och nationell symbol, simultant som han förringas och tillvitas en tämligen problematisk granskning varefter han karakteriseras som obeveklig tyrann, med såväl hänsynslösa metoder som intensiv propaganda cementerat sin makt. Vilhelm Moberg, svensk författare, har verbaliserat likartad kritik, att Gustav Vasa var en usel regent och furste som härskade efter machiavelliska¹¹ riktlinjer.¹²

Historien influeras dels av den samtid som råder när den åter konstrueras och dels vilka individer det är som granskar och utmålar denna. Hur historia har brukats analogt med min bemärkelse är det ett viktigt fält att vetenskapligt utröna. Vi lever i ett digitaliserat samhälle där frekvent sociala medier förekommer i vår vardag och vi kontinuerligt matas med ny information och fördenskull har ämnet källkritik utmynnat till att bli både grundläggande och essentiellt. Vilket enkannerligen är en återverkning av att det finns en utvidgning av bristfällig eller felaktig information, men jämväl för att skolans läroplaner accentuerar relevansen av att utbilda elever i att ha ett källkritiskt tänkande. Precis i detta sammanhang kommer historiebruket in. Med detta arbete eftersträvar jag att bidra till en expanderad bild av Gustav Vasa inom svensk historieskrivning genom att närma mig honom utifrån ett historiedidaktiskt perspektiv och därefter utröna hur minnet har framställts över tid.

1. 3 Syfte och frågeställningar

Spörsmålet är alltså *inte* – när Gustav Vasas minne inleddes att brukas inom svensk historiekultur. Syftet och problemkomplexet är snarare att granska samt åskådliggöra hur Gustav Vasa brukats som ett historiskt minne, sedermera belysa hur detta har förändrats över tid och omsider utreda vad minnet har använts till. Studiens undersökningsperiod är från 1841–2020.

Frågeställningar:

- *Hur* har minnet av Gustav Vasa brukats?
- På vilket sätt har bruket förändrats över tid?
- *Vad* har detta minne använts till?

¹¹ Niccolò Machiavelli (1469–1527). Huvudsakligen känd för den politiska skriften *Fursten*, vilket innefattar idéer om maktens mekanismer och hur en stat bör styras.*

¹² Nilsson, Ulf. (2019). *Vilhelm Mobergs Förärdarland – en bok mot kriget*. www.fib.se [2019-12-10]
Larsson, Lars-Olof. s., 361.
Sandberg, Gustaf Johan. (1836). *Gustav Vasa talar till dalkarlarna i Mora* [olja på duk].
www.digitaltmuseum.se [2019-12-10]

2. Tillvägagångssätt

2.1 Metod

Metoden jag kommer att använda är kvalitativ textanalys, där helheten i beskrivningarna kommer att lyftas fram, det vill säga *hur* Gustav Vasa har framställts. Sedermera vidta en analys om brukens essens av Gustav Vasas minne, hitta dess syften och vilka som är initiativtagare. Exempelvis resandet av ett monument, utifrån nämnd metod, kommer relaterad information sökas efter och kvalitativt tolkas, detta för att klargöra samt förstå vad minnet använts till och det fundamentala motivet för verkställandet av monumentet. Vidare kommer Anders Dybelius, filosofie doktor i historia, indelning av historiekulturen att användas, vilka är följande tre områden: utbildningskultur, populärkultur och minneskultur. Fortsättningsvis kommer Dybelius samt Klas-Göran Karlssons, professor i historia, historiebruksindelningar att användas för att förklara och belysa i vilket sammanhang minnet av Gustav Vasa har brukats. Följande historiebruksindelningar som kommer att tillämpas är: vetenskapligt-, existentiellt-, moraliskt-, ideologiskt-, politisk-pedagogiskt, kommersiellt-, lokal-ideologiskt historiebruk samt icke-bruk. Genom denna typologi blir det följaktligen möjligt att realisera en komparativ undersökning. Komparativ metod eftersträvar att åskådliggöra likheter och skillnader mellan olika studieobjekt. Den komparativa metoden kommer att utgå från ett externalistiskt perspektiv vilket främjar förståelse om samtiden som studieobjektet framställdes, men också dess syfte.¹³

2.2 Material

Källmaterialet som kommer att undersökas är både vetenskapliga och populärvetenskapliga publicerade verk, dokumentärer, pjäser, film samt olika tidningsartiklar med fokus på Gustav Vasas minne. Totalt undersöks 17 artefakter i studien där åtta är inom utbildningskulturen, fem inom populärkulturen och fyra inom minneskulturen. Utgivningsåren på de valda artefakterna kommer vara tydligt uppställa; detta i takt med att bruket av historia är i ständig förändring. Tidssammanhang och vilka initiativtagarna är kan spela en stor betydelse.

¹³ Tosh, John. (2011). *Historisk teori och metod*. s., 175–176
Florén & Ågren. (2018). *Historiska undersökningar*. s., 52

Avgränsningar görs vid val av undersökningsperiod samt artefakter. Uppsatsens undersökningsperiod är mellan 1841–2020, vilket medför att minnet av Gustav Vasa studeras över ett långtidsperspektiv. Artefakterna som kommer att användas inom utbildningskulturen och populärkulturen är främst från andra 1900-talets hälft och framåt. Detta på grund av att det finns mycket material att tillgå under detta tidsintervall och artefakterna har fått större spridning. Dock har urvalet av samtliga artefakter realiserats efter intentionen att studera representativa framställningar, exempelvis omnämns August Strindbergs pjäs *Gustav Vasa* (1899) som Sveriges nationaldrama och av den orsaken granskas i denna studien¹⁴. Vidare tillämpas även Lars-Olof Larssons publikation *Gustav Vasa: landsfader eller tyrann?* i arbetet, där Larsson räknas som en av Sveriges främsta kännare av Vasatidens historia¹⁵. Något som bör understrykas är att samtligt undersökta artefakter *inte* representerar allt befintligt material under vald undersökningsperiod. En annan avgränsning är att samtligt källmaterial som finns om Gustav Vasa inte bearbetas i undersökningen, vilket utmynnar i att studien inte pretenderar på att vara uttömmande.

2.3 Källpresentation

Följande avsnitt behandlar vilket källmaterial som kommer att användas inom de tre olika historiekulturerna: utbildningskultur, populärkultur och minneskultur. Genom detta material kan vi således granska användandet av Gustav Vasa. Ambitionen är att sammanfoga vetenskapen med populär- och minnesanvändningen av honom.

I utbildningskulturen

Litteratur

Gustav Vasa (1963), av Ivan Svalenius, 271 s.

Historikern Ivan Svalenius (1906-), specialist på Gustav Vasa¹⁶ var fil. Doktor. och Docent vid Lunds universitet. *Gustav Vasa* utgavs första gången 1950, föreliggande reviderade utgåva utkom 1963, dock är detta exemplar tryckt 1992. Biografin åter utgavs i takt med att nya forskningsresultat vidkännts. Publikationen är kompletterad i vissa punkter, men grundsynen och upplaget är detsamma.¹⁷

¹⁴ Nordstedt. Lars-Olof Larsson. www.nordstedts.se [2019-12-10]

¹⁵ Mattsson, Erik, Thörnqvist, Egil. (2018). *Reconsidering national plays in Europe* kap. 5 *Strindberg's Gustav Vasa and the Performance of Swedish Identity*

¹⁶ Gustav Vasa. (02-01-1951). *Dagens Nyheter* s., 2

¹⁷ Ivan Svalenius. (1963). *Gustav Vasa*. s., 262

Gustav Vasa: landsfader eller tyrann? (2002), av Lars-Olof Larsson, 398 s.

Lars-Olof Larsson är professor och historiker och en av Sveriges främsta experter på medeltidens och Vasatidens historia. Larsson var verksam vid Lunds universitet som docent 1964–1970 samt som universitetslektor i Växjö 1970–94. Han pensionerade sig sedan 1995. 2002 erhöll Larsson Augustpriset för bästa fackbok med publikationen *Gustav Vasa - landsfader eller tyrann?*¹⁸

Media

Hermans historia, Säsong 1 — Avsnitt 1: Gustav Vasa (1991), av Herman Lindqvist & SVT, 59 min.

*Detta program handlar om den mytomspunne Gustav Vasa som faktiskt kan jämföras med tyranniske Pol Pot¹⁹. Gustav Vasa försänkte Sverige i kulturell skymning, när han stängde ned de flesta utbildningsvägarna. Han lät slå ihjäl fler svenskar än vad Kristian Tyrann hann med. Men han var också den kung som till slut enade Sverige. Gustav Vasa var fruktad, men ändå omtyckt kung.*²⁰

Citatet är den beskrivning SVT använder till det första avsnittet av *Hermans historia* säsong 1., en svensk dokumentärserie. Herman Lindqvist (1943-), utrikeskorrespondent, populärhistoriker samt författare, skildrar i totalt 29 avsnitt historiska händelser och personligheter. Han blev dessutom uppmärksammas och även omstridd för sina populärhistoriska arbeten.

¹⁸ Nordstedt. *Lars-Olof Larsson*. www.nordstedts.se [2019-12-10]

¹⁹ Pol Pot (1925–1998) generalsekreterare i Kambodjas kommunistparti. Hans namn har för stora delar av Kambodjas befolkning blivit synonymt med våld och terror.*
Nationalencyklopedin. *Pol Pot*. www.ne.se [2019-12-11]

²⁰ Lindqvist, Herman. (1991). *Hermans historia*. [TV-program] www.oppetarkiv.se [2019-12-11]

Gustav Eriksson Vasa – välvillig landsfader eller hänsynslös diktator? (2018), P3 Historia, 42 min.

*Hur gick det till när Gustav Eriksson blev kung Gustav den första av Sverige? Hans resa till toppen krävde en stor portion envishet och mod – men kantades också av våld, tyranni och maktfullkomlighet.*²¹

Nämnt citat är beskrivningen till P3 Historias radioprogram om Gustav Vasa. Detta program behandlar personer som skapat historia – både kända och mindre omskrivna.

Redaktionen för detta avsnitt består av:

- Cecilia Düringer: Programledare, manus och research, även historielärare på gymnasiet.
- Pablo Leiva Wenger: Scenuppläsare, också är utbildad skådespelare på Stockholms Dramatiska Högskola.
- Malin Grundberg: Medverkar i detta avsnitt, chef för Livrustkammaren.

Läromedel

Läroböcker, arbetsböcker, läseböcker och ordböcker är fyra exempel på tryckta läromedel. Hittills har läroboken varit det dominerande hjälpmedlet och är mer eller mindre ”färgad” av författaren och samtiden när den publicerats. I alla fall med tanke på de teknikorierade läromedel som fått större inflytande i skolan efter 2000-talet. I läseböcker kan elever och lärare hämta information och studera det ämne som kursen ska behandla. De två första läroböckerna är skrivna före gymnasieskolans första läroplan och är därmed utformade efter dåvarande undervisningsplan. De två sistnämna läroböckerna är skrivna efter Lpf 94 respektive Lgy 11.²²

- *Svensk och Allmän Historia* (1956), av Axel Hagnell & Gunnar Olander.
- *Historia för gymnasiet årskurs 1 4 tr.* (1968), av Erik Nordell & Ivan Borg.
- *Alla tiders historia Maxi, 2. uppl.* (2007), av Arne Löwgren, Börje Bergström & Hans Almgren.
- *Perspektiv på historien Plus 2. uppl.* (2017), av Hans Nyström, Lars Nyström & Örjan Nyström

²¹ P3 Historia. (2018). *Gustav Eriksson Vasa – välvillig landsfader eller hänsynslös diktator?* [Radioprogram] www.sverigesradio.se [2019-12-11]

²² Långström, Sture. (1997). *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie*. s., 10
Personlig kommunikation: Maria Kjørning-Bertheau; Universitetsadjunkt religionsvetenskap, HLK – Jönköping University. (2018). *Läromedelsteori och läromedelsanalys*, föreläsning.

I populärkulturen

Litteratur

Gustav Vasa – en furste bland furstar (2018), av Olle Larsson, 271 s.

Olle Larsson, lektor i historia vid Katedralskolan i Växjö, och utsågs 2010 till Årets Historielärare. 2018 publicerade han sin moderna biografi om Gustav Vasa. Året därpå blev han årets mottagare av Vilhelm Moberg-priset. Han har författat flera läroböcker och skriver regelbundet artiklar i både *Populär Historia* och *Militär Historia*. Eftersom han själv placerat publikationen inom en populärvetenskaplig karaktär har verket således sorterats till populärkulturen i uppsatsens undersökning.²³

Gustav Vasas krönika (2018), av Peder Swart, 179 s.

Det finns flera utgåvor av Gustav Vasas krönika, exempelvis har den utgivits 1870, 1912, 1964, 2014 och 2018. Krönikan skriven omkring 1560, skildrar Gustav Vasas liv och är författad av biskopen i Västerås Peder Swart. Krönikan är den enda samtida källan till bland annat Vasas äventyr i Dalarna. Peder Swart (död 1562) har vunnit allmänt erkännande som en framstående författare där krönikan är ett betydelsefullt konstverk. I undersökningen kommer 2018 års utgåva att användas.²⁴

Film

Gustaf Wasa/del I: En bildkrönika och del II (1928), av John W. Brunius, 135 min.

Gustaf Wasa är delad i två filmer, regisserade av John W. Brunius (1884–1937). Brunius var svensk regissör, manusförfattare och skådespelare. Filmerna hade premiär i mars, 1928. För uppsatsens undersökning kommer filmerna personligen granskas och artiklar utgivna av *Aftonbladet*, *Norrskensflamman*, *Falu Läns Tidning* och *Söderhamns Tidning* att tillämpas.²⁵

²³ Historisk media. *Olle Larsson*. www.historiskmedia.se [2019-12-12]

Larsson, Olle. (2018). *Gustav Vasa – en furste bland furstar* s., 249

²⁴ Larsson, Lars-Olof. s., 45-46

Nationalencyklopedin. *Peder Swart*. www.ne.se [2019-12-11]

²⁵ Wengström, Jon. (2010). *John W. Brunius*. www.svenskfilmdatabas.se [2019-12-12]

Teaterpjäser

Gustav Vasa (1899), av August Strindberg

August Strindberg (1849–1912), var svensk författare, dramatiker och bildkonstnär. Han räknas som en av Sveriges mest betydelsefulla författare och internationellt främst känd som dramatiker. *Gustav Vasa* är en pjäs av Strindberg från 1899 och blev en av hans största succéer på teaterscenen. Källmaterialet till detta studieobjekt är nationalupplagan *Folkkungasagan – Gustav Vasa* (1992) vilket innehåller manuskriptet för pjäsen, en artikel från *Populär Historia* samt Erik Mattsons och Egil Thörnqvists kapitel i *Reconsidering national plays in Europe*.²⁶

Kalasa med Vasa (2020), av Gertrud Larsson & Åsa Asptjärn.

2020 är det femhundra år sedan Gustav Vasa landsteg i Kalmar, Byteatern Kalmar Länsteater synliggör och celebrerar detta genom att låta Gertrud Larsson och Åsa Asptjärn specialskriva ett stort humoristiskt kalas om den svenske kungen. Föreställningen heter *Kalasa med Vasa* och har premiär 25 september 2020 på Byteatern, därefter turné i sydöstra Sverige. Pjäsens främsta målgrupp är högstadie- och gymnasieelever. Källmaterialet till detta studieobjekt är ett opublicerat manuskript och inte offentligt tillgängligt.²⁷

I minneskulturen

Lyrik

Gustaf Wasa – skaldestycke i fyra sånger (1841), av Sofia Henrika Hollander, 35 s.

Hollander (1815–1896) var en svensk poet och hon erhöll 1840 Svenska Akademiens andra pris för skaldestycket *Gustaf Wasa*.²⁸

²⁶ Nationalencyklopedin. *August Strindberg*. www.ne.se [2019-12-11]

²⁷ TT. (2019). *Larsson och Asptjärn skriver om Gustav Vasa*. www.sydsvenskan.se [2020-01-01]

²⁸ Stålberg, Wilhelmina. (1866). *Anteckningar om svenska qvinnor*. s.,187–188

Minneställningar

Vasaloppet (1922), av Anders Pers.

Anders Pers född 1860 i Mora, och avliden 1951, var en svensk publicist och politiker (liberal). Pers förvärvade 1898 *Vestmanlands Läns Tidning (VLT)* och blev ansvarig utgivare, även huvudredaktör 1908–1948. 10 februari 1922 tog han initiativet till Vasaloppet och framförde idén i *VLT* och tillställningen skulle knyta an till Gustav Vasas flykt mot Norge 1521. Artiklar från webbsidan vasaloppet.se och tidningsartiklar utgivna av *Arbetarbladet*, *Gefle Posten* och *VLT* kommer att användas i undersökningen.²⁹

Minnesmärken

Gustav Vasa, staty på Mora strand (1903), av Anders Zorn

Anders Zorn (1860–1920), född och avliden i Mora i Dalarna, var en av de främsta konstnärerna i Sverige och även uppskattad utanför landet, inte minst i USA. Intill Vasaloppsmålet står Zorns verk, statyn av Gustav Vasa, uppförd på den kulle där Vasa stod och talade till Morafolket 1520. Källmaterialet som kommer att tillämpas är Mora kommuns hemsida och en artikel publicerad av *Dalarnas Tidningar*.³⁰

Gustav Vasa, staty i Kvarnparken, Gävle (1924), av Ida Matton

Ida Matton (1863–1940), född och avliden i Gävle, svensk bildkonstnär och skulptör. 24 år gammal reser hon till Paris, för att fördjupa studierna. Under Mattons vistelse i Paris får hon flera beställningar från Sverige, bland annat Gustav Vasa-statyn, som avtäckts 1924. Materialet för denna granskning är tryckta artiklar av *Arbetarbladet* och *Gefleposten* som är enkom tillgängliga vid Gävle stadsbiblioteks tidningsarkiv, protokoll från Gävle stadsarkiv beträffande monumentprojektets process i drätselkammaren i Gävle och två publicerade verk av Manfred Håkansson respektive Märith Ehn.

²⁹ Nationalencyklopedin. *Anders Pers*. www.ne.se [2019-12-11]

Vasaloppet. *Anders Pers Artikel*. www.vasaloppet.se [2019-12-11]

³⁰ Zornmuseet. *Anders Zorn*. www.zorn.se [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *Anders Zorn*. www.ne.se [2019-12-11]

Mora kommun. (2019). *Statyn av Gustav Vasa*. www.morakommun.se [2019-12-11]

Peterson, Plex Sven. (1974). *Vasaloppet*. s., 10–12

2.4 Tidigare forskning

Ander Dybelius disputerade 2012 med avhandlingen *Ett hållbart minne? Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848–2009*. Han utreder hur minnet kring general Georg Carl von Döbeln³¹ har framställts i tre tematiseringar konstruerade av den tyske historikern Jörn Rüsen, men istället har han benämnt dem för: utbildningskultur, populärkultur och minneskultur. I avhandlingen presenteras åtta historiebruk och utifrån dessa kan vi observera att Döbelns minne har brukats på flertalet sätt. Dybelius synliggör att Döbelns minne inleddes på nationellt plan, men som senare avtagit till att bli en lokal angelägenhet. Vidare gestaltas Döbeln som en förebild för hur en svensk ska vara, han var folkhjälten som jämt var beredd att kämpa för Sverige oaktat sina krigsskador. Han representerar ursvenska dygder som ärlighet, plikt och fosterlandskärlek. I Dybelius avhandling klarläggs det att Döbeln, oavsett flera konkurrenter, praktiskt taget ensam får erkännandet av besegrandet av ryssarna i finska kriget 1808–1809. Parallellt har Gustav Vasa framställts lika ensidigt, han var frihetshjälten, den som initierade upproret, ensam organiserade framgångarna och medelst statskonst samlade Sverige i en gemensam front mot Kristian II 1521, vilket rentav är en grovt förenklad skildring. Båda fick det stora erkännandet oaktat att det fanns fler aktörer.³²

Undersökningen och källmaterialet kommer att inordnas efter, och granskas med utgångspunkt i det teoretiska ramverk som Dybelius tillämpar, det vill säga, de tre tidigare nämnda historiekulturerna. Liksom Dybelius kommer denna studie utgå från Rüsens tematisering, men förhålla mig till Dybelius begreppsdefinition. Fortsättningsvis kommer källorna att analyseras för att därefter kunna ådagalägga vilket historiebruk dessa kan sägas innefatta. Dybelius avhandling är en historiedidaktiskt inriktad undersökning precis som innevarande studie om Gustav Vasa. Hans avhandling har också format detta arbetes grund och orienterat mitt metodval, tillvägagångssätt och formulering av frågeställningar.

³¹ Döbeln var överste i den svenska armén i finska kriget under 1800-talet.*

³² Dybelius, Anders. (2012). *Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848–2009*. s., 4, 37-56 & 182-183
Larsson, Lars-Olof. s., 361.

Vidare har det gjorts andra studier som behandlar historiebruk, ett exempel är Ingemar Lindarängs doktorsavhandling *Samband med minnesfiranden i Sverige och Norge 1891–2005* publicerad 2007. Lindaräng granskar variationen av historiebruk i anknytning till minnesfiranden av heliga Birgitta i Sverige och helige Olov i Norge. Han lägger betoning på förståelsen och jämförelsen av dessa variationer av historiebruk, därtill med fokus på aktörers motiv, budskap samt identitetsskapande processer i en samtid av modernisering och sekularisering. Utslaget synliggör en förändringsprocess av dessa minnesfiranden som skedde periodvis som uttryck av identitetsprocesser. Helige Olov tillerkänns som norsk nationell symbolgestalt samtidigt som heliga Birgitta symboliserar Sveriges internationella roll. Fortsättningsvis har aktörerna influerats av individuella identitetsprocesser och vidare tillfallit som religiösa förebilder, i tillägg blir även heliga Birgitta en symbolgestalt för kvinnlig frigörelse. Ett lokal-ideologiskt historiebruk uppkommer i orter som är betydelsefulla för helgonberättelserna som förlänat orterna individuella särdrag.³³

En ytterligare avhandling är Anna Eskilssons, *På plats i historien – studier av hembygdsföreningar på 2000-talet* publicerad 2008. Eskilsson kartlägger tre hembygdsföreningar omkring Linköping, Vreta, Wist och Tannefors och belyser deras betydelse för både människor och lokalsamhället. Hon framhåller att hembygdsföreningarna hade en tendens att försköna den lokala bygden. Hembygden är en identitetsskapande plats för människor. Eskilsson observerade hembygdsföreningarnas strävan att representera en moral i egenskap av uppriktighet och ansvarstagande, såväl för sin egen del, som för sina medmänniskor, men särskilt för den lokala identiteten. Hembygdsföreningarna uttrycker att utan den lokala historien blir människan ”rotlös”. Det gemensamma draget med Eskilssons studie och innevarande arbete är att det undersöks hur Gustav Vasas minne är sammanfogade till olika områden.³⁴

John Gillis, amerikansk historiker, har forskat kring innebörden av minnesfiranden över tid och hur dessa har brukats. Gillis fastslår att i såväl Amerika som Frankrike fortgick förändring i minnesfiranden i kölvattnet av amerikanska frihetskriget respektive franska revolutionen. En ny period anträder i båda staterna där de bryter med det förgångna som innefattade bakåtsträvande och orättvisor.³⁵

³³ Lindaräng, Ingemar. (2007). *Samband med minnesfiranden i Sverige och Norge 1891-2005*. s., 17-20, 171-193

³⁴ Eskilsson, Anna. (2008). *På plats i historien*. s., 18-23, 192-195

³⁵ Gillis, R John. (1996). *Commemorations. The politics of National Identity*. s., 9-20

Följaktligen blev arbetar- och medelklassen mer engagerade i att närvara i minnes- och jubileumsfiranden, oberoende av att föranstaltandet tillkom uppifrån, med andra ord, att det var statsmakterna som anordnade minnesfirandena. Till följd av olika monumentresningar frambringade det nationella förebilder och symboler. Gillis indikerar att tidsperioden efter 1960, radikalt omformade minnesfirandet. Förnimmelsen av det nationella perspektivet avtog och övergick till en mer etnisk, lokal och familjecentrerad kultur. Pierre Nora, fransk historiker samt forskare gällande minnesplatser, har liknande föreställning som Gillis, Nora åsyftar att minnesfiranden dessförinnan kom uppifrån, men att under senare 1900-tal överskred till en lokal angelägenhet. Vidare understryker båda forskarna att initiativen efter 1960 kom nerifrån och enligt Gillis utläggning grundar detta sig i det omformade synsättet på nationen, en misstro mot nationalismen figurerade.³⁶

2.5 Teoretiskt ramverk

Ett teoretiskt ramverk har utformats baserat på forskning inom historiedidaktik, historiekultur och historiebruk. Ramverket utgör sedermera den teoretiska bakgrunden som fordras för att realisera studien och fundamentet till den empiriska datainsamlingen.

2.5.1 Teoretisk utgångspunkt

Materialet som används i studien är bland annat olika litterära verk, pjäser och minnesmärken. För att närma mig detta material antas en teoretisk ansats, denna belyser historiekultur och distinktionen mellan dem; ytterligare klarläggs även begreppet historiebruk därtill åtta olika bruk. Denna ansats medför ett användbart sorteringsverktyg. Enkelt uttryckt, Rüsens tematisering funktionerar som ett sorteringsverktyg där indelningen av källmaterialet kring Gustav Vasa senare opererar som ett komparationsverktyg, vilket underlättar jämförelse och analys. Utifrån det valda källmaterialet och den teoretiska grunden, skapad av Jörn Rüsen och senare omarbetad av Anders Dybelius, undersöks det hur Gustav Vasas minne har brukats från 1841-talet till 2020 med hjälp av kategorierna utbildningskultur, populärkultur och minneskultur.

³⁶ Gillis, R John. s., 9-20

Nora, Pierre. (1998). *Realms of Memory – rethinking the French past.* s., 609-618

Huvudfrågan är *hur* Gustav Vasa uppmärksammats. Efter observation av hans handlingssätt och karaktär har han vanligen skildrats som nationalhjälte, landsfader eller hänsynslös tyrann; det är här uppsatsens teori vuxit fram. Han utgör en symbol för sådant eftervärlden vill använda och minnas jämsides med att han också förknippas som furste.

Teorin utgår ifrån att det är Gustav Vasas karaktär och agerande som gör honom brukbar för konstruktion av eftervärlden. Till detta kan det existentiella historiebruket³⁷ kopplas. Detta bruk kan utövas av alla med anledning av människors behov att minnas, både på kollektiv och individuell nivå. Detta kommer exempelvis i uttryck medelst monumentinvigningar och historiska jubileer. Gustav Vasas karaktär är avgörande gällande användningen av hans minne och Anders Dybelius avhandling uppvisar likheter om detta i sin forskning. Han belyser att Georg Carl von Döbeln tillerkänts flera egenskaper, såsom med mod och tapperhet. Vasas karaktär och Döbelns egenskaper har därmed varit central och utgjort en essentiell del av eftervärdens framställningar. Efter undersökning av Vasa har teorin övergått till att vara alltmer påtaglig och att det är denna som ligger till grund för studien. För såväl Vasa som Döbeln erfordras det att aktörerna används när ett användningsområde förekommer, sålunda när vi är i behov av att identifiera oss med något som de symboliserar. Sammanfattningsvis ligger den teoretiska utgångspunkten i aktörens karaktär, handlingssätt och egenskaper, det är detta som skapar förutsättningarna för hur bruket av dennes minne utfaller.

2.5.2 Historiedidaktik och historiekultur

Historiedidaktik och historiebruk har företrädesvis under 1900-talet föga engagerat historiker. Tyskland kan betraktas som ett föregångsland i den historiedidaktiska forskningen och som dessutom divergerar sig från Norden. Den svenska historiedidaktiska forskningen debuterade betydligt senare jämfört med andra länder. In på 1980-talet var historiedidaktiken ännu inte speciellt omfattande bland historiker i Sverige, men Christer Karlegård betraktas som introduktör. Påföljande decennium var inte heller någon framgångssaga för denna forskning i Sverige; progressen var långsam. Slutligen 1997 kommer den första svenska antologin som enkom behandlar historiedidaktik och tiden efter detta årtal kommer att karakteriseras av ett uppsving för den historiedidaktiska forskningen.³⁸

³⁷ Se sida 20, andra stycket.*

³⁸ Aronsson, Peter. (2004). *Historiebruk: att använda det förflutna*. s., 35
Dybelius, Anders. s., 8
Schüllerqvist, Bengt. (2005). *Svensk historiedidaktisk forskning*. s., 14-26
Karlsson & Zander. (2012). *Historien är nu*. s., 37-38

Historiedidaktik är en forskning som berör förmedlingen av historia. I huvudsak ägnar historiedidaktikern sig med hur historia bäst kan förmedlas i skolundervisningen. Med tiden har denna forskning utvecklats till ett flervetenskapligt fält. Senare kommer även andra begrepp som historiekultur och historiemedvetande att tillkomma. Min studie kommer att fokusera på historiekultur. Den tyske historikern Jörn Rüsen har konstruerat en historiekulturell indelning av historiekulturen, som kallas för de kognitiva, politiska och estetiska dimensionerna. Genom att utgå från dessa utformas ett sorteringsverktyg vilket gör det möjligt för mig att göra en komparativ analys av Gustav Vasas minne. Jag kommer likt Dybelius, använda termerna utbildningskultur, populärkultur och minneskultur.³⁹

I *utbildningskulturen* ingår de material som har framställts under vetenskapliga studier och som försöker få fram sanning. De litterära verken som används är författade av olika historiker som har forskat kring Gustav Vasa, även läromedel som används i studien tillhör utbildningskulturen. Läromedel ska vara uppdaterade och följa forskningen och därtill presentera en sanning.⁴⁰

Populärkulturen är den term som förfogar över det material som används för att exempelvis frammana fantasi och förmedling av känslor till publiken. Inom populärkulturen ingår exempelvis filmen och teatern. I detta arbete kommer artiklar, pjäser och filmer att tillämpas för att se hur dessa artefakter mottagits och uppfattats av bland annat recensenter.⁴¹

I *minneskulturen* ingår det som används för att hedra och minnas en speciell person eller händelse. Detta sker vanligtvis genom upprättande av statyer, monument, namn på gator eller byggnader. Ett annat exempel är också olika former av minnesfirande som berör händelsen eller personen ifråga, såsom Vasaloppet.⁴²

2.5.3 Historiebruk

Historiebruk avser användandet av historia på olika vis där ”bruka” motsvarar ”använda”. Att historia brukas på varierande sätt kommer sig av vilka intressen eller syften användaren har. I takt med att det förekommer flertalet motiv för att engagera sig för historia har således efterforskningen utvidgats.⁴³

³⁹ Dybelius, Anders. s., 8

Karlsson, Klas-Göran, Zander, Ulf. (2012). s., 53-54

Rüsen, Jörn. (2004). *Berättande och förnuft: historieteoretiska texter*. s., 160

⁴⁰ Dybelius, Anders. s., 8-9

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Karlsson, Klas-Göran, Zander, Ulf. (2014). s., 56-69

För historiedidaktisk forskning fungerar historiebruk som ett instrument som åskådliggör för forskaren hur olika individer eller grupper med varierande intressen och behov brukat historien. Förslagsvis har historievetenskapen ett vetenskapligt intresse, vilket åsyftar historieforskare som vetenskapligt utröner vad som är sant om det föregångna. Dock behöver inte gemene man intressera sig för det vetenskapliga historiebruket utan hen kan bruka historia på andra sätt. Kortfattat handlar det hela om att granska hur människor brukar historia.⁴⁴

Begreppet historiebruk har gamla anor, definitionen myntades av den tyske filosofen Friedrich Nietzsche (1844–1900). Begreppet redogjordes i skriften *Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben* publicerad 1874. Historia kunde tas i bruk på tre sätt: antikvariskt, monumentalistiskt och kritiskt, för att värdera och bryta sönder. Tids nog har denna indelning ändrats och andra historiker och filosofer har konstruerat egna typologier. Exempelvis är Jörn Rüsen, tysk filosof, en person som utarbetat en egen systematik, som han kallade för traditionella, exemplariska, kritiska och genetiska berättelser. För att verkställa att historiebruk blir ett operationellt begrepp definierar jag således åtta historiebruk. Jag tillämpar mig av Klas-Göran Karlssons typologi samt Dybelius tillägg ”lokal-ideologiskt historiebruk”. Denna typologi konstruera lämpliga avgränsningar av olika typer av historiebruk. Ytterligare kommer Karlssons typologi funktionera som ett analytiskt redskap med anledning av det möjliggör reflektion över divergenser såväl som paralleller i *hur* minnet av Gustav Vasa har brukats av olika grupper eller individer efter deras intressen samt behov.⁴⁵

Politisk-pedagogiskt historiebruket

Det politisk-pedagogiska historiebruket används när historiska händelser jämförs med nutiden. Politiskt verkställs dessa jämförelser för att endera legitimera eller kritisera fastställande. Det som karakteriserar politisk-pedagogiskt historiebruk är att jämbördigheten mellan det förflutna och realtiden överdimensioneras och ingen större vikt eller hängivenhet läggs vid divergensen.⁴⁶

⁴⁴ Karlsson, Klas-Göran, Zander, Ulf. (2014). s., 56-69

⁴⁵ Ibid. s., 56-79

Rüsen, Jörn. s., 61-70

⁴⁶ Dybelius, Anders. s., 12–13

Karlsson, Klas-Göran, Zander, Ulf. (2014.) *Historien är närvarande*. s., 70–79
Nationalencyklopedin. *Historiebruk*. [2019-09-15].

Ideologiskt historiebruk

När politiska grupperingar brukar historia används *ideologiskt historiebruk*. Grupperingarna kan exempelvis använda historia på ett sätt som stärker eller *legitimerar deras* politiska föreställning eller den ideologi som de står för. Sedan kan historia också lyftas fram för att kritisera eller ifrågasätta andras ideologier. Ideologiskt historiebruk förekommer frekvent i diktaturer eller i länder där ett eller enbart ett fåtal partier har makten. Det primära är inte vad som är historiskt korrekt utan det är vad som behagar deras politiska synsätt.⁴⁷

Vetenskapligt historiebruk

Vetenskapligt historiebruk är att upptäcka och rekonstruera historien. Den akademiska historikern som vetenskapligt forskar i historia arbetar med det som betecknas vetenskapligt historiebruk därmed bedrivs en empirisk och förfinad forskning. De granskar och tolkar det historiska källmaterialet för att tillhandahålla en så korrekt bild (i den mån det går) av vad som i realiteten har ägt rum i historien. Dessutom innefattar det vetenskapliga historiebruket källkritik och ansatser att implementera rimliga rekonstruktioner av det förflutna. Till yttermera visso behöver historikern vara beredd på att ombilda sin föreställning om det infaller nya fakta. För att tydliggöra ytterligare, syftet med det vetenskapliga historiebruket är att fastställa sanning samt att granska, omtolka och föra kritiska tankar kring rådande etablerad historia.⁴⁸

Icke-bruket

Icke bruk av historia är en typ av ideologiskt historiebruk där personen eller gruppen tiger om viss historia för att undvika att åtalas för särskilda handlingar som kan förvålla negativa konsekvenser för personen eller gruppen. Tillfällen där styrande partier kan ha intresse av att glömma bort eller dölja historia är i länder där det förkommit förföljelser, diskrimination av människor eller att de på något sätt behandlats illa. Parallellt kan det finnas grupper som använder samma historia för att minnas orättvisan, exempelvis kan det vara de som själva blivit drabbade eller släktingar som försöker uppmärksamma företeelserna och att de ska få ekonomisk ersättning eller en ursäkt.⁴⁹

⁴⁷ Dybelius, Anders. s., 12–13

I Karlsson, Klas-Göran, Zander, Ulf. (2014.) *Historien är närvarande*. s., 70–79
Nationalencyklopedin. *Historiebruk*. [2019-09-15].

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

Kommersiellt historiebruk

Uttryckt i få ord handlar det kommersiella historiebruket om att använda historien för ekonomisk vinning. Ett synbart exempel är försäljning av turistsouvenirer som har historisk anknytning, exempelvis vikingahjälm. Sedermera klassas även historia i film och datorspel som kommersiellt. Vi frestas till möjligheten att få uppleva det förflutna på ett spännande och lättillgängligt sätt där vi följaktligen köper datorspelet eller biobiljetten.⁵⁰

Existentiellt historiebruk

När historia tillämpas för att förstärka en identitet, exempelvis nationstillhörighet eller etnicitet benämns detta för existentiellt historiebruk. Detta historiebruk kan utövas av alla med anledning av alla människors behov att minnas. Vidare kan det existentiella historiebruket betraktas som både positivt och negativt emedan det kan begagnas för att exkludera eller inkludera människor i en gemenskap. Den som använder sig av detta bruk kan förslagsvis belysa historiska företeelser som endera stärker ett kollektivt betraktelsesätt eller hemlighåller händelser. I korrelation med konflikter kan historia användas för att ena en folkgrupp, åminnelsen av en militär seger kan konstruera stolthet i ett land; och på motsvarande vis kan ett militärt nederlag etablera misstro mot antagonisten.⁵¹

Moraliska historiebruket

Moraliskt historiebruk synliggör orättvisor som förövats mot olika grupper genom historien. Ändamålet är att kritisera och ifrågasätta vissa versioner av historia och belysa andra, med intention att ge upprättelse för personen eller gruppen som utsatts för orättvisor. Syftet kan även vara att någon eller några vill framföra kritik mot den som besitter makten i samhället.⁵²

Lokal-ideologiska historiebruk

Det lokalideologiska historiebruket handlar om att användarens avsikt är att tillerkänna ett avgränsat geografiskt område positiva egenskaper och värderingar. Brukarens ambition är marknadsföra sin bygd vilket följaktligen blir unikt och identitetsskapande för individerna som bor i bygden.⁵³

⁵⁰ Dybelius, Anders. s., 12–13

I Karlsson, Klas-Göran, Zander, Ulf. (2014.) *Historien är närvarande*. s., 70–79
Nationalencyklopedin. *Historiebruk*. [2019-09-15]

⁵¹ Ibid

⁵² Ibid.

⁵³ Dybelius, Anders. s., 13

2.6 Disposition

I det inledande kapitlet av uppsatsen presenteras inledning, syfte samt frågeställningar. I följande kapitel beskrivs tillvägagångssättet för vald metod, källpresentation, tidigare forskning, teoretiskt ramverk och disposition. Teoretiskt ramverk omfattar teoretisk utgångspunkt, historiedidaktik, historiekultur och historiebruk. Fortsättningsvis behandlar efterföljande avsnitt min undersökning som är systematiserad i tre olika segment; utbildnings-, populär-, och minneskultur. Dessa segment avslutas med delsammanfattningar. Nästföljande kapitel avhandlar resultatet där frågeställningarna besvaras och sedermera en diskussion. Diskussionen anknyter till tidigare forskning, historiebruk och resultat. Arbetet färdigställs med några avslutande reflektioner kring vidare forskning.

3. Undersökning

3.1 Utbildningskultur

I detta kapitel vidareutvecklas Gustav Vasas minne utifrån de vetenskapliga verk som ägnats åt om honom. De källkritiska studiernas syfte är att fastställa en sanning för att medelst detta legitimera en given föreställning. Avsikten är att observera hur vetenskapliga studier föreskriver symbolgestalten samt värdet av Gustav Vasa, som efterföljande förstärks av populärkultur och minneskultur. I detta avsnitt klarläggs åtta artefakter.

Litteratur

Gustav Vasa (1963)

Ivan Svalenius beskriver inledningsvis Gustavs kamp mot Kristian II och vägen till kungatronen, han framställer Gustav Vasa som modig frihetshjälte som i det närmaste enskilt befriat Sverige från dansken:

Gustav hade nästan ensam burit befrielsekampens tunga, han var den ende av herremännen, som redan från början trätt fram som böndernas ledare [...] Och nog var det ungdomligt mod och obändig frihetslängtan, som besjälade den unge hjälten [...] men den unge man, som vågade riskfyllda beslut trotsa den segerrike unionskungen.⁵⁴

Gustav Vasa gestaltas som mycket försiktig och misstänksam: *Trots sitt heta blod ägde Gustav Vasa i politiska ting försiktighetens och vaksamhetens dygd⁵⁵. Kungen kände ständig misstro och hade ett vaksamt öga: Men samtidigt vaksam och aktiv uppmärksamhet åt alla håll och I allt som rörde trosfrågorna gick han fram med stor försiktighet [...] Gustav var tvehågsen [...] Han var villrådig och tveksam⁵⁶. Parallellt benämns Vasa som en djärv, orädd, beräknande och skicklig politiker. Vidare framställs han också som: framgångsrik, självsäker, outtröttlig energi, väldig arbetsförmåga, eminent praktisk begåvning och organisatör. Han förde intensiv propaganda som ömsom vidgades och hårdnade samt strävade efter att förvärva goda relationer med furstliga trosförvanter. Gustav Vasa skildras även som en omtänksam fader: *Med Margareta vid sin sida hade han som omtänksam familjefar sört för sin familj. De ständiga resorna krävde planering och omtanke^{57,58}.**

⁵⁴ Svalenius, Ivan. s., 35, 53, 72

⁵⁵ Ibid. s., 90

⁵⁶ Ibid. s., 32, 94

⁵⁷ Ibid. s., 239

⁵⁸ Ibid. s., 32, 75, 88-90, 106, 107, 117-125, 160-164, 176, 203, 213

Fortsättningsvis framställer Svalenius Gustav Vasa som tämligen förbittrad, att hans humör är miserabelt och nerverna är på helspänn. Vidare återger författaren Gustav Vasas vresiga viljestyrka och härskarkraft, där han utmålas som slug, listig och hänsynslös. Han ljög för att endera lura eller rädda sig och när hot kom honom in på livet gick han tveklöst till attack, kallt och hårt. Förbittrad, drev kungen: *hänsynslöst fram sina trupper till blodigt angrepp och lät i vredesmod vid kapitulationen hela besättningen springa över klingan [...] hans otvivelaktigt hänsynslösa utplundring för egen och kronans del*⁵⁹. Stundom fick Vasa formliga raserianfall, de hårda och långvariga debatterna påfrestande.⁶⁰

Gustav Vasa: landsfader eller tyrann? (2002)

Den primära framställningen som Lars-Olof Larsson förlänar är en kritisk redogörelse över Gustav Vasa. Han menar att: *bilden av Gustav är i behov av nya, kritiska infallsvinklar*⁶¹ och framhåller att kungen har blivit en mytologisk riksgrundare och landsfader. Larssons ambition med publikationen är att frigöra sig från segrarens historieskrivning. Gustav Vasas dramatiska skolgång framställs som mytomspunnen och att han föddes med segerhuva menar Larsson är en skröna. Fortsättningsvis menar Larsson att tidigare svensk historieskrivning ensidigt framställt kampen mot Kristian II och är en enskild bedrift av ”frihetshjälten Gustav Eriksson”, att det var Gustav Vasa som initierade upproret, ensam organiserade segern och framgången, men Larsson poängterar att detta är en grovt förenklad bild. Exempelvis leder Vasa inga militära operationer själv utan de delegeras till andra, dessutom beskrivs han som en ytterst försiktig general under upprorets strider. Larsson betonar att föreställningen om Gustav Vasa som svenska rikets grundläggare är en historielös överdrift och framställer istället honom som riksbyggare.⁶²

Vidare framställer författaren Gustav Vasa som ständigt oroad, starkt misstänksam och försiktig. Han höll alltid ett vakande öga på vrenskande bönder, brev och allt annat som kunde hota maktställningen. Dessutom anklagade Gustav Vasa sin fru Kristina som hemlig förrädare och svikare. Motivet till Gustav Vasas försiktighet menar Larsson är hans låga utbildning och misstron som är en del av överlevnadsstrategin.⁶³

⁵⁹ Svalenius, Ivan. s., 88, 213

⁶⁰ Ibid. s., 24, 88, 90, 138, 155, 160, 238

⁶¹ Larsson, Lars-Olof. s., 7

⁶² Ibid. s., 17, 36, 60-61, 122

⁶³ Ibid. s., 12, 105, 286, 355

[...] man kan också tala om försiktighet. I det aktuella fallet var misstron och försiktigheten högst förståelig; han hade ju redan blivit bedragen en gång och var föga trakterad av tanken på en upprepning. Under alla omständigheter visade sig misstron högst befogad [...] Misstro mot allt och alla har präglat Gustav [...] En stark misstänksamhet är den mest påträngande attityden i Gustav personlighet och maktutövning.⁶⁴

Gustav Vasa framställs även som en våldsam och hänsynslös aktör: *som propagandist och politiker var Gustav durkdriven, hänsynslös och framgångsrik [...]* Å andra sidan var han *skoningslös mot redan krossade eller misstänka motståndare inom landet*⁶⁵. Han bröt givna lejder, gjorde det yttersta för att förnedra sina motståndare och var ideligen beredd att ordagrant stöta dolken i ryggen på gamla medarbetare. Gustav Vasa uthärdade inte de minsta kritiska kommentarerna, var egenmäktig i handläggning av beslut och hans riksbygge var egensinnigt. Fortsättningsvis framställer Larsson honom som renässansfurste: *Riksbyggaren Gustav Eriksson tonar tveklöst fram som en furste i tiden – maktlysten, hänsynslös, sniken och politiskt skicklig – en inkarnation av Machiavellis ”idealfurste”*⁶⁶. Han skildrar även Gustav Vasas användande av intensiv propaganda, exempelvis för att spela ut andra landskapsmenigheter mot Dalarna och skapa avsky gentemot andra fiender, såsom Kristian II. Vidare framställer Larsson kungen som ”ha-galen”, men utan att benämna honom som girig. Istället skildrar han Gustav Vasas privata godssamlade som en närmast manisk, lockelse för honom, vid hans död låg godsmassan på drygt femtusen gårdar samlade under hans arv. Gustav Vasa gestaltas även som en omtänksam och ordnandes fader. Till exempel skriver han brev till svågern Sten Eriksson med instruktioner hur han skulle förfara med barnen och oro återkommer i brev när hans barn är sjuka. Gustav Vasas skicklighet utmålas också, Larsson framställer honom som framgångsrik, smart uträknad, enastående i tal och skrift, har extrem minnesgodhet och som en oerhört skicklig politiker.⁶⁷

*Samtidigt röjer Gustav även en väl utvecklad politisk fingerspetskänsla; försiktigheten bjuder honom att inte ta ett steg för mycket. [...] Det står höjt över alla tvivel att Gustav var en oerhört skicklig politiker [...] Gustavs extrema minnesfunktion ger en viktig förklaring till hans förmåga att nästan bokstavligen hålla hela riksstyrelsen samlad i sin hand. [...] Gustavs verbala begåvning har varit en oerhörd tillgång.*⁶⁸

⁶⁴ Larsson, Lars-Olof. s., 12, 49, 352

⁶⁵ Ibid. s., 173, 356

⁶⁶ Ibid. s., 361

⁶⁷ Ibid. s., 15, 85, 104, 125, 137, 170–173, 293, 306, 307, 352–361

⁶⁸ Ibid. s., 38, 170, 354–355

Hermans historia, Säsong 1 — Avsnitt 1: Gustav Vasa (1991)

Dokumentären framställer Gustav Vasa som mycket hård och hänsynslös som krävde total lydnad från folket, men jämförs han med de europeiska furstarna var han istället en fredlig och mild furste. Vidare beskriver Herman Lindqvist honom som snål, slug, falsk, opålitlig, processlysten, oerhört girig och vildsint; någon som kunde göra vad som helst för att bli ytterligare förmögen, genom våld och hotelser tillskansade han sig omkring femtusent gårdar. Lindqvist framhåller även Gustav Vasa som areligiös, varken protestant eller katolik, totalt ointresserad av dogmer och ville enbart ha kyrkans egendomar. Samtidigt poängterar Lindqvist att: *Finns ingen annan svensk regent vars regeringstid var en så gedigen framgång som Gustav Vasas*⁶⁹.

Gustav Vasa var skicklig och lyckades förverkliga sina stora planer och drömmar. Han var dessutom mycket trendmedveten om vad de europeiska furstarna, främst tyska, gjorde, därmed var han själv oerhört noga med att följa detta, endast för att bevisa att han var likvärdig. Sedan beskrivs Vasas stora kunskap inom den svenska moderneringen, kungen kunde författa brev om såväl svinavel som biskötsel; trots att han inte var en bokens och bildningens man, var han en praktisk handlingsmänniska. Fortsättningsvis framställer Lindqvist Gustav Vasa som misstänksam, någon som alltid höll ett vakande öga kring allt och som var rak och tydlig i sitt språk, vilket var hans politiska talang. Något som också lyfts är tillfället när kungen ska ha varit blygsam, då han tackade nej till att bli vald kung i Strängnäs. Herman Lindqvist liknar Gustav Vasa som ”en kulturens Pol Pot”. Reformationen resulterade i att rikedomarna från kyrkorna plundrades och likaledes byggmaterialen. Kyrkors stenväggars revs och stenen förflyttades till bygget av Gustav Vasas slott i Vadstena. Gustav Vasa liknas även med Pol Pot i takt med hans avrättningsmetoder.

*Gustav Vasa ÄR som en Pol Pot då han låter sina knektar som varken kunde läsa eller skriva stövla in i biblioteken och i arkiven riva ut dem här antika skrifterna och manuskripten, de slet loss bladen för att använda de som förladdning i kanonerna.*⁷⁰

⁶⁹ Lindqvist, Herman. [58:13]

⁷⁰ Ibid. [26:45]

Gustav Vasa – välvillig landsfader eller hänsynslös diktator? (2018)

Inledningsvis framställs Gustav Vasa som hänsynslös, trots alla skrik och böner av nåd lät han avrätta upprorsmännen i Stora Tuna, Dalarna – ingen tillåts att trotsa landsfadern ostraffad.

Resningarna mot Gustav Vasa bemöttes med ”besk medicin”, smutskastning mot upprorsmännen, klappjakt på ledarna och brutala avrättningar. Kungen fann sig inte i att bli motsagd: *Inga gapiga bönder ska stå i vägen för hans planer*⁷¹. Vidare betonas Gustav Vasas misstänksamhet, att han har svårt att lita på folk. Han har ”huvudet på skaft”, är synnerligen ambitiös och är en smart, kvick person som: *snappade upp många av de tankeströmningar i tiden som passade hans stora ambitioner*⁷².

Sedan framställs han som en maktspelare som i realiteten inte hade rätt till tronen, men som samtidigt inte var en osannolik kandidat för att få tronen då han hävdade sig och agerade vid rätt tid. Vidare lyfts Gustav Vasas strävan om att betraktas som likvärdig med de europeiska furstarna. Han är bekymrad över att han är en “illegitim” kung utan kunglig börd. Vasa inreder Gripsholm med furstlig lyx och använder det klädmode som makteliten i Europa bär, han aspirerar bekräftelser från furstarna i Europa.

Fortsättningsvis beskriver de honom som en skicklig PR-person, till exempel när Gustav Vasa framhåller att Kristian II är ondskan själv, för både sitt folk och Europa, dock med förhoppningen att ytterligare legitimera sin kungastatus. P3 dokumentären belyser även hans listiga maktspel, han framträder som ointresserad av kungakronan när han gråtandes framför Sveriges maktelit berättar att han gjort sin plikt mot Gud och allenast möts av otacksamhet; han har givit sitt allt till riket och befriat Sverige från den danske Kristian tyrann. Trots Gustav Vasas brutalitet, tyranni, grymhet så är han en framgångsrik regent som styr upp landet med stor framgång.

⁷¹ P3 Historia. [09:24]

⁷² Ibid. [21:35]

Läromedel

Svensk och Allmän Historia (1956)

Läroboken framställer Gustav Vasa som befriare, riksbyggare och landsfader. Vidare återges han som: uthållig, praktisk, ombytlig, behaglig, glad, lättretad, misstänksam, bakslug, hänsynslös, småsnål, gniden, outtröttlig, självrådig och falsk. Vasa beskrivs även som en person med härskarnatur, en som kunde få vredesutbrott, att han var ett ljusst muntert väsen, hade lätt att umgås med folk och hade både sinne och intresse för natur, konst, musik och idrott. Fortsättningsvis uttrycks kungen som mycket angelägen om rikedom och att han förstorat skulden till Lübeck i takt med att förvärva mer kapital än vad som var erforderlig. Läroboken skildrar att det elementära motivet till hans reformation av kyrkan var möjligheten att tillskansa sig ytterligare tillgångar från kyrkan.⁷³

Historia för gymnasiet årskurs 1 4 tr. (1968)

Den inledande delen framställer Gustav Vasas karaktär, som maktbenägen, furste, hänsynslös och grym kung, dock utvecklas detta inte. Boken nämner hans uppror mot Kristian II, befrielsekriget och hur Gustav Vasa centraliserade makten. Beskrivningen av kungens kyrkopolitik är djupgående och implementerades av finansiella skäl. Han utmålas som landsfader, grundare och hur han stabiliserade Sverige.⁷⁴

Alla tiders historia Maxi, 2. uppl. (2007)

Gustav Vasa framställs inledningsvis som segraren över Danmark, därefter som medveten, emedan han hade kännedom om ”kyrkans pengar”. Han beskrivs som ointresserad i den teologiska läroaren och som istället var mycket angelägen om kyrkans tillgångar. Han var ävenledes engagerad i detaljfrågor och föreskrev hur slott skulle byggas, åkrar dikas, bikupor skötas och svin märkas. Vidare skildrar de Gustav Vasa som riksbyggmästare och propagandaanvändare, han höll därutöver bönderna lugna genom skickliga förhandlingar och hårda straffexpeditioner.⁷⁵

⁷³ Hagnell, Axel & Olander, Gunnar. (1955). *Svensk och Allmän Historia*. s., 82-90

⁷⁴ Borg, Ivan & Nordell, Erik. (1968). *Historia för gymnasiet årskurs 1*. s., 145-147, 158-172, 196, 270, 294

⁷⁵ Almgren, Hans m.fl. (2007). *Alla tiders historia Maxi*. s., 165-167

Perspektiv på historien Plus 2. Uppl. (2017)

Författarna uttrycker Gustav Vasa som landsfader, obestridd härskare och slug. Ledarstilen var en kombination av brutalt våld, listiga beräkningar, förförisk propaganda och god organisationsförmåga. Vidare framställer de honom tämligen maktlysten och försiktig: *Målet var att stärka sin egen maktställning [...] För Gustav Vasa var makten i riket viktigare än allt annat [...] Men Gustav Vasa ville inte utmana den folkliga opinionen, som i religiösa ting [...] Kungen vågade inte lägga fler skatter på bönderna eller tvinga adeln att betala*⁷⁶.

3.1.1 Delsammanfattning

De första fyra studieobjekten över Gustav Vasas minne har auktoriserat flera gemensamma nämnare, tydligast är kungens mycket misstänksamma och försiktiga karaktär. Samtliga belyser också Gustav Vasas våldsamma och hänsynslösa manér. Dock vidimerar Svalenius och Lindqvist andra specifika uppgifter åt symbolgestalten Gustav Vasa. Svalenius framställer en mer kungavänlig skildring och hyllar Gustav Vasa som modig frihetshjälte. Lindqvist däremot framhåller snarare en mycket negativ redogörelse, exempelvis likställs kungen med Pol Pot och etiketteras med flertalet förkastliga egenskaper. Larsson och P3 Historia endera hyllar eller svartmålar Gustav Vasa, de båda gestaltar honom objektivt. De titulerar honom inte som frihetshjälte eller tyrann, utan åskådliggör hans karaktär och gärningar.

Samtliga föreställningar har ett vetenskapligt historiebruk emedan de eftersträvar att rekonstruera och uppdaga tolkningar om Gustav Vasa, och verifiera teorierna. Deras avsikt är inte att skapa en symbolgestalt över hans minne, utan att efterforska sanningen. Detta verkställs medelst granskning av arkivmaterial och tidigare studier som sedermera presenteras för mottagaren. Det ideologiska och politisk-pedagogiska historiebruket är påtagligt i Svalenius text. Författaren har en relativt positiv uppfattning om Gustav Vasa och betecknar föga Gustav Vasa som hänsynslös och brutal. Istället framställs hans gärningar som påföljd av förbittring. Vid Svalenius enskilda ställningstagande förlänas merendels kungens positiva egenskaper. Vidare framkommer det politisk-pedagogiska historiebruket, exempelvis när kungen framställs som den modige frihetshjälten som befriade Sverige från Danmark.

⁷⁶ Nyström, Hans m.fl. (2017). *Perspektiv på historien Plus*. s.,165-169

Lindqvist brukar nitisk det moraliska historiebruket i sin dokumentär, han riktar mycket hård kritik mot Gustav Vasa när han förfogade över makten i Sverige, och som tidigare nämnts likställs Gustav med Pol Pot. Parallellt synliggörs även det ideologiska historiebruket här. Lindqvist legitimerar sin ideologi gällande Gustav Vasa genom att konstruera och tolka historien. På motsvarande sätt används det ideologiska historiebruket av både Larsson och P3 Historia. Skildringarna är mer opartiska, sakliga och kritiska. Larsson betonar exempelvis att Gustav Vasa som rikets grundläggare är en historielös överdrift och skildringen om att han ensam organiserat segern är allenast en grovt förenklad bild. P3 Historia uppmärksammar flera aspekter och utelämnar varken Gustav Vasa brutalitet eller hans dygder.

Samtliga läroböcker framställer Gustav Vasa tämligen ekvivalent. *Svensk och Allmän Historia* (1956) återger flera dygder och laster som kungen besitter, han betitlas som befriare, riksbyggare och landsfader jämsides med karakteriseringen självrådig, falsk och hänsynslös. *Historia för gymnasiet* (1968) utmålas Gustav Vasa som landsfader, grundare, furste och hänsynslös. *Alla tiders historia* (2007) framhåller honom som segaren över Danmark, riksbyggsmästare och skicklig. *Perspektiv på historien* (2017) uttrycker Gustav Vasa som landsfader och obestridd härskare. Vidare konstateras att läroböckerna auktoriserar de framställningar som anträffas närmast i tidstendensen. *Svensk och Allmän Historia* och *Historia för gymnasiet* har möjligen koppling till Svalenius då Gustav Vasa framställs fördelaktigt. *Alla tiders historia* och *Perspektiv på historien* anknyter med viss möjlighet till Larsson och Lindqvist. Exempelvis framhåller både *Alla tiders historia* och Lindqvist Gustav Vasas kunskap inom modernäringen, hur kungen författade brev om svinavel och biskötsel. *Perspektiv på historien* och Larsson framställer liknande skildringar av Gustav Vasas karaktär, till exempel att ledarstilen var av brutalitet och listighet.

Läroböckers uppgift är att förmedla vetenskaplig fakta och forskning, därmed används det vetenskapliga historiebruket. Framförallt i de två nyaste läroböckerna skymtar icke-bruk av historien, vilket grundar sig i att utrymmet är mycket limiterat och informationen är tämligen snäv. Exempelvis skildras Gustav Vasas äventyr i Dalarna under endast en mening i *Perspektiv på historien* och utesluts helt i *Alla tiders historia*.

3.2 Populärkultur

Populärkulturen redovisar de artefakter som dels väcker fantasi, men också förmedlar känslor hos människor. Undersökningen kommer vidare att åskådliggöra om artefakterna bygger på utbildningskulturens framställningar. Detta avsnitt klarlägger fem artefakter.

Litteratur

Gustav Vasas krönika (2018)

Peder Swart skildrar Gustav Vasas liv från födelsen till sonen Erik XIV födelse 1533. Framställning är starkt kungavänlig, livfull och dramatisk. Budskapet är att Gustav Vasa alltid agerat efter folkets bästa och därför var en mycket god konung, trots att han allenast utstått otacksamhet. Gustav Vasas barn- och ungdomsår påvisade mot en framtid som kung där Swart indikerar flera järtecken. Krönikan inleds med att berätta att han fötts med ett rött kors på bröstet och segerhuva, omgivningen förnam honom som ”allom täck och kärkommen”, det vill säga avhållen och efterlängtd. Redan som barnsben tyckte han om att bestämma. Vid lek var Gustav Vasa den som utsågs till ledare eller ”hövitsman” av sina kamrater, och han försåg dem med lämpliga roller ur hänsyn till deras börd och färdighet. De hade ingen avsikt att inte lyda och foga sig efter honom. Krönikan framställer honom som tidigt företagsam.⁷⁷

Där han var ibland annor barn sine vederlike, evad de vore av adel eller oadel keste de andre honom ju till hövitsman, och ställde ibland dem regemente, satte varjom sitt ämbete, efter som de vore till börlige och (ändock uti kindlig verk) förståndlige och vad han således befallde, var ingen av de andre nöge att efter komma.⁷⁸

Vidare var Gustav Vasa på besök hos danske kungen Hans i Stockholms slott, kungen blev mycket förtjust i den femårige pojken att han klappat honom på huvudet och uttryckt: *än bliver du man i dine daga var du får leve*, vilket antyder att det sannolikt skulle bli något stort av Gustav Vasa om han fick leva. Fortsättningsvis framställer Swart Guds eviga beskydd av kungen, vilket uppger att Gustav Vasa är en framtida härskare. Vid åtskilliga tillfällen hängde hans liv på en skör tråd, men genom Guds beskydd kom han alltid välbehållen ur omständigheterna.⁷⁹

⁷⁷ Swart, Peder. (2018). *Gustav Vasas krönika*. s., 7-8

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

Undkom så ganska underlige av blotta Guds hjälp och tillskyndan all försåt och behinder honom föreställt vore [...] Var isen så klen att han kom där ned in under både armarna dock halv Gud att han kom väl där upp igen. [...] Denne var nu den första triumf och seger, vilken den allsmäktige Gud nådeligen förlänte de Svenske under den höglovlige herre Herr Göstaff Ericson. [...] tackandes Gud att han väl var kommen där ifrå.⁸⁰

Gustav Vasa framställs som den rättmätige befriaren av danskens övervåld och tyranni. Han utnämns till ”Sveriges Rikes hövitsman” och dalkarlarna svor honom ”lydno och hörsamhet”⁸¹.

bedjandes honom för Guds skull, att han nu ville vända om igen, komma dem till hjälp och undsättning, de ville nu gärna endräktelige icke allenast tillsäga honom huldskap troskap manskap. [...] var nu gott förhopp, att dem under denne lovlige hövitsman Herr Göstaff Ericson (den Gud hade dem såsom en gnista av den lovvärdige Sweiges Ridderlige adel igenlevt) skulle seger och lycksalighet vederfaras &c.⁸²

Peder Swart framhåller även Gustav Vasa som motvillig monark, som till synes är ointresserad av makten och allenast vill folket bästa.

begynte ropa på honom och begäre att han ville tage sig uppå Konunganamn, vare deres Furste och Konung [...] Men Herr Göstaff sade där kort nej till, och att han icke hade tagit detta krig till före uti den mening eller orsak att han någentid tänkte stå efter något Konungavälde eller namn [...] Varföre (sade han) begärrar jag nu intet annat än att I var i sin stad ville göra mig bistånd bevisandes eder som Svenske män att hjälpe edart och alles våres fädernesland ifrån åliggande nöd och ok.⁸³

Efter att Gustav Vasa tämligen motvilligt blivit utvald till konung, beskriver Swart Gustav Vasa som kärkommen och populär där folket utropade hyllningar. Senare framställs kungen som betryckt och nedstämd.

Red Kung Göstaff in i Stocholm genom södre port, blev där underfången och intagen med process, stort prål och solennitet som den saken tillhör. Blev hälsad av allt folket för Sveriges Furste, Regent, Nådigeste Herre och Konung. [...] Då sade Koning Göstaff. Där på haver icke jag lust att vara eder Koning. [...] Får de icke rengen då skylla de mig, få de icke solsken då göra de lika så, händer dem hårt år, hunger [...] måste allt jag bära upp skuldene [...] Denne äre tacken att jag genom store hjärtans sorg och bekymmer förskaffade här in i landet mycken spannmåle, råg och malt ifrån främmande land [...] I såge gärna yxen sutte i huvudet på mig, men I vilje icke själv hålla i skaftet.⁸⁴

⁸⁰ Swart, Peder. s., 11-12, 15, 24-25, 67

⁸¹ Ibid. s., 18

⁸² Ibid. s., 18

⁸³ Ibid. s., 35-36

⁸⁴ Ibid. s., 52, 86-87

Gustav Vasa – en furste bland furstar (2018)

Olle Larssons verk är inte baserad på egen grundforskning, men den framställning som huvudsakligen förlänas är Gustav Vasas ideliga strävan att stärka sin legitimitet. Larsson belyser flera av Gustav Vasas egenskaper, men han undviker att stämpla konungen som endera landsfader eller tyrann. Istället framställer Larsson en omfattande och nyanserad bild av kungen där han aspirerar att klarlägga orsakerna till hans ”tyranniska gärningar”.

Bevekelsegrunden till Gustav Vasas många agerande anknyter Larsson frekvent till Machiavellis verk *Fursten* och rådande föreställningsvärld, vilket efterföljande stycken kommer att exemplifiera. Vidare framställs kungen som en kraftfull och brutal renässansfurste parallellt med en omtänksam och kärleksfull fader. Vidare skildrar Larsson honom utifrån andra tiders skribenters tolkningar samtidigt som han själv förhåller sig kritisk. Exempelvis refererar han till författare som utmålat Gustav Vasa som blodbesudlad tyrann simultant med de som belyst honom som riksbyggare och landsfader.

Larssons egna framställande av Gustav Vasa är att kungen är en furste bland andra furstar och fogar sig efter rådande fursteideal: *I allt väsentligt agerade Gustav Vasa som om Machiavellis furstespegel varit skriven för honom personligen*⁸⁵. Exempelvis strävade Gustav Vasa efter att förrätta ett representativt hov och ansträngde sig därför att bli respekterad vid andra hov, kungafamiljen ackommoderade sig efter det europeiska furstemönster. Han beskrivs även som mycket misstänksam, vilket Machiavelli med största sannolikhet hade uppskattat med anledning av att det kunde förhindra resningar. Till exempel misstänkte Gustav Vasa, dock utan bevis, att fru Kristina var inblandad i en kampanj mot honom och under våren 1525 förflyttades boktryckeriverksamheten från Uppsala till Stockholm; således kunde han kontrollera vilka böcker som trycktes och gavs ut. Larsson understryker att misstänksamheten var en överlevnadsstrategi. Vidare utövade kungen makt likt de andra renässansfurstarna och förvandlade Sverige till en stark furstestat enligt europeiskt mönster. En furste sitter säkrare i ett arvkungadöme i jämförelse med i ett nygrundat, därför ställs en ny furste vanligen inför ansenligt större komplikationer och för att den nya fursten ska kunna kvarhålla makten behöver han vara skicklig och insiktsfull, vilket Larsson betonar att kungen onekligen var.⁸⁶

⁸⁵ Larsson, Olle. s., 238

⁸⁶ Ibid. s., 97,102, 116-118, 156-161, 238-243

Fortsättningsvis framhålls Gustav Vasa stundom som tämligen ointresserad och orkeslös. Efter Gustav Vasas gemål Margareta Leijonhufvud hastigt avlidit tog han detta oerhört hårt och gjorde honom svag och orkeslös vilket nästintill frantog honom förmågan att styra riket. 6 juni 1523 beslutade riksrådet att utse riksföreståndaren Gustav Vasa till Sveriges konung, men rådet ska ha knäfallit med tårande ögon när han avböjt utnämmandet. Kungen ska ha varit trött och medtagen av det som inträffat den senaste tiden, men lät sig senare att väljas. Larsson framställer Gustav Vasa som trött på krig och att de ständiga konflikterna gjort honom tvivelaktig kring om kungagärningen skulle fortsätta.⁸⁷

*[...] meddelade att Gustav sagt att han inte kan styra riket under de rådande omständigheterna. Trots att kungen aldrig sparat någon möda och alltid arbetat för folkets bästa, var det otacksamt och vände sig allt till något ont. Överallt mötte han bara ovilja, förföljelse och förtal. Därför hade han inte längre lust att vara kung.*⁸⁸

Olle Larsson framställer även Gustav Vasa som en man med temperament: *[...] blev Gustav rasande. Han kunde inte tåla att någon kritiserade honom eller de beslut han fattade. [...] Han berättar hur kungen, skummande av ilska [...] Gustav blev rasande*⁸⁹. Vidare framhålls hans våldsanvändning, att våldsbänagenheten var större förr. I Gustav Vasas värld manifesterades vem någon var förmedelst våld och således försvarades dennes heder. Kort uttryckt, Larsson belyser motiven till kungens handlingssätt.⁹⁰

Gustav Vasa beskrivs även som skicklig propagandamakare och medveten om dess betydelse: *Gustav Vasa i sin propaganda kallade Nils Dacke för "tjuv, förrädare, kättare, icke en kristen man utan värre än en jude och hedning"*⁹¹. Dessutom framställde kungen smålänningarna som förrädare och allas fiender. Fortsättningsvis skildrar Larsson de rykten som spreds om Gustav Vasa, hans blodtörst och hänsynslöshet blev känt i de tysktalande delarna av Europa. Däremot framställer han kungen istället som hård och brutal mot sina upprorsmakare och potentiella fiender. Avslutningsvis betonar Larsson att Gustav Vasa var: *förvisso en sträng, men också kärleksfull och omtänksam fader*⁹². Kungen framställs som väldigt mån om familjen och sina barn. Han oroade sig när barnen blev sjuka och kom med goda råd hur de skulle tillfriskna. Barnen skulle färdas på säkra vägar och akta sig för svaga isar.⁹³

⁸⁷ Larsson, Olle. s., 67, 120, 212, 215

⁸⁸ Ibid. s., 122

⁸⁹ Ibid. s., 91

⁹⁰ Ibid. s., 76, 81-83, 175

⁹¹ Ibid. s., 184

⁹² Ibid. s., 243

⁹³ Ibid. s., 94, 100, 166-167, 184, 189, 196, 236, 239, 243

Film

Gustaf Wasa/del I och II (1928)

Gustaf Wasa utgörs av två delar som båda är stumfilmer. Första delen är Kristian II huvudfiguren och filmen avhandlar slaget vid Brännkyrka 1518, Sten Sture den yngres motvärn och danskens maktövertagande av Sverige. Därefter skildras Gustav Vasas äventyr och resningen mot Kristian Tyrann. I andra delen är det istället Gustav Vasas som är huvudfigur och han framställs som den stora fosterlandsbefriaren och ”Guds undersman som bräckte tyrannens ok”. Filmen åskådliggör hur han lyckas samla dalkarlarna i Mora, hur han driver ut de ”utländska våldsmännen” ur riket och hur han befriar fosterlandet. Följande stycken kommer att behandla båda filmerna parallellt.⁹⁴

Året är 1518 och dansken angriper Sverige. En äldre man, som aldrig annars talar längre, berättar en återblick:

*Som vilddjur hava de farit fram, de utländske, när de härskat i Sveriges Rike! (...) Far hängde de upp i rök, och mor dog. Men jag levde och skall så göra tills rätter man kastat utländningen ur Sveriges Rike!*⁹⁵

Första filmen klarlägger att den äldre mannen vägrar gå ur tiden förrän dansken drivits ur landet. I den andra filmen efter att Gustav Vasas befriat Sverige från ”utlänningarna” och blivit konung visas den äldre mannen på bild igen, insomnad efter att ha funnit ro. Gustav Vasas framställs som den rätta mannen som räddade Sverige.⁹⁶

Gustav Vasas blir tillfångatagen och seglas till Kalö slott på Jylland, Danmark. Han framställs som djärv och listig när han lyckas undfly: *Men Gustav var icke den, som lät ett vaktombyte rubba sina planer*. Vidare skyndar sig han till fots, men de danska ryttarna är nära, detta hör han efter att ha lagt örat mot marken. Gustav Vasas överlistar dem genom att gömma sig under en träbro och tar sig därefter till Lübeck.⁹⁷

⁹⁴ *Gustaf Wasa del/ I och II*. (1928). [DVD-film]. Regissör: John W. Brunius. Sverige: Wasa Film AB Gustaf Vasas – gedigen men tendentiös svensk filmprodukt. (14-03-1928). *Norrskensflamman*. s., 5 Gustaf-Vasas filmen. (11-03-1928). *Falu Läns Tidning*. s., 2 Blom, Erik. (06-03-1928). Gustaf-Vasas filmen. *Falu läns Tidning*. s., 3 Är historisk film berättigad? Med anledning av Gustav Vasas filmen. (06-03-1928) *Aftonbladet*. s., 7 Plex, Per. Gustaf Wasas på duken. (08-03-1928). *Söderhamns Tidning*. s., 4

⁹⁵ *Gustaf Wasas del/ I*

⁹⁶ *Gustaf Wasas del/ I och II*

⁹⁷ *Gustaf Wasas del/ I*

Den sista dagen i maj år 1520 – beträdde Gustav åter fosterlandets jord. [...] allmogen avog och modlös. Men aldrig glömde Gustav sin kallelse.

Gustav Vasa framställs frekvent som modig, då folket skildras som modlöst, nedslaget och saknande av motståndsvilja. Exempel på detta är när Vasa anländer till Rankhyttan och Anders Persson, en gammal skolkamrat, säger: *Gärna ville jag hjälpa dig Gustav, men jag vågar intet.* Ett ytterligare exempel är när han ankommer till Stureklostret i Mariefred och träffar ärkebiskopen som framför: *Sök Konungens nåd och slut fred med honom, det är mitt råd.* Som trogen svensk till Svea rike reagerar Gustav Vasa på biskopens uttalande genom att ta tag i ett Jesuskors och fast besluten lämnar han klostret.⁹⁸

Det svenska lejonet var slaget – men icke till döds. Uppåt Dalabygderna vandrade en ensam man, klädd till bonde. Gustav Vasa återges här som en enkel man, men med stor handlingskraft. Fortsättningsvis skildrar filmen primärt hans flykt mellan olika byar tills han kommer fram till Mora. Julhelgen 1520 vågar Gustav Vasa öppet vid Mora kyrka mana dalkarlarna till resning mot danskarna, han står på kullen intill kyrkan, klädd i samma dräkt.⁹⁹

Dalamän! Alla tider haven I varit oförtrutne för fäderneslandet! Som i hörden, har jag i blodbadet mist både far och svåger och andra fränder! Men viljen I följa mig mot tyrannen skall jag ock våga mitt e g e t liv!

Gustav Vasa framställs som osjälvisk, beredd att ge sitt eget liv endast för att fria Sverige från tyrannen. Menigheten är tvehågsen bland dalkarlarna och Gustav Vasas besvikelse över ohörsamheten får honom att ge upp och lämnar landet. På skidor beger han sig mot gränsen till Norge. I kölvattnet av Gustav Vasas fortsatta flykt ankommer krigsmannen Lars Olofsson Björnram:

Herr Gustav Eriksson! Är den mannen här? [...] Hur kunden I driva den mannen bort, han som nu ensam har insikt och förstånd att föra Eder an och rädda fäderneslandet! Nu haven I den gode Herren fast av nöden! Herr Gustav måste hinnas före han når Norges gräns!

Dalkarlarna ångrar sig mycket och de två snabbaste karlarna tar skidorna i hopp om att lyckas hämta tillbaka Gustav Vasa. På skidor tillbaka till Mora är de nu tre. Gustav Vasa står på samma kulle och talar ut. Dalkarlarna hurrar och lyfter sina vapen när han utnämns till hövitsman.¹⁰⁰

⁹⁸ *Gustaf Wasa* del/ 2

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*

Gustav Vasa porträtteras som en outhärlig aktör och att det är endast honom som kan rädda Sveriges frihet. Under ständig kamp och faror fortskred Gustav Vasas befrielseverk. I juni 1523 blir han utsedd till Sveriges kung och under midsommarafton rider han in till Stockholm. I de avslutande scenerna gestaltas Gustav Vasa som en uppskattad och respekterad befriare, men även som en beundransvärd hjälte. Rödkindade och fnissande flickor plockar blommor till Gustav Vasa, både honom och hästen pryds av blomster. Ytterligare åskådliggörs han även som vördnadsfull, en bondkarl böjer sig ned för att funktionera som pall när Gustav Vasa ska byta sin mörkfärgade häst till en vit: *Tror du jag trampar på en svensker man! [...] Har du någon önskan, som jag kan uppfylla? Varpå bondkarln svarar: Får jag ta din hand?* Filmen avslutas med Gustav Vasas intåg när folk hurrar, dansar och spelar musik.¹⁰¹

Teaterpjäser

Gustav Vasa (1899) pjäs, August Strindberg.

Pjäsen Gustav Vasa, skriven av August Strindberg, refereras i allmänhet som Sveriges nationaldrama och kan betraktas som en hyllning till den svenska nationen. Strindberg har förlagt sitt drama till ”förtvivlans tid” och således avhållits från att skildra lyckligare dagar, komplikationerna som landsfadern ställs inför betonas. Vidare visualiseras konflikter såväl inom familjen som i landet. Gustav Vasa framställs som en komplex karaktär där vi bjuds in till att göra egna tolkningar av honom.

Det är politiska frågor som framträder i akt I, III och V och avhandlar primärt hur Gustav Vasa hanterar svårigheterna med folket i Dalarna som övergått från att vara solidariska till oppositionella; med köpmännen i Lübeck som Gustav Vasa stod i stor skuld till; och med folket från södra Småland som var under ledning av Nils Dacke. Akt II och IV koncentrerar sig istället på tre individuella relationer mellan fäder och söner, vilka är kung Gustav Vasa och kronprins Erik, Hanseaten Herman Israel och hans son Jakob, och reformatorn Olaus Petri och sonen Reginald. De två akterna berör även kärleksrelationerna mellan Jakob och Agda samt Erik och Karin. Pjäsens hjärtpunkt utgörs dock av Dackefejden, men när den ägde rum omnämns ej, emedan dramat inte innehåller några årtal.¹⁰²

¹⁰¹ *Gustaf Wasa del/ 2*

¹⁰² Mattsson, Erik, Thörnqvist, Egil. (2018). *Reconsidering national plays in Europe* kap. 5 *Strindberg's Gustav Vasa and the Performance of Swedish Identity* s., 124-125

Dramat inleds när Gustav Vasa är som mäktigast och det har gått flera år sedan hans intåg i Stockholm. Storstugan hos Bergsmannen Måns Nilsson, invid Kopparberget i Falun. På väggarna ovan panelen syns stora målningar som skildrar Gustav Vasas äventyr i Dalarna och Nilsson förtäljer för sin dotter om Gustav Vasas öden. Han beskriver Gustav som den djärva befriaren, som ”Guds underman” och de farliga äventyren som ”mirakelhistoria”. Dock ifrågasätts Gustav Vasa snart från alla håll, prästen från Kopparberget: *Kristiern tog huvet av herrarne och lät folket gå; den här herrarne gå och knektar folket – vem är tyrannen?*¹⁰³ Vidare framställs kungen som lysten och oduglig, men samtidigt medveten om detta. Inbördeskrigen hotar och han anklagas för konfiskeringen av kyrksilvret samt klockorna, men även hans påtvingande att anamma lutherismen. Akt II gestaltar Gustav Vasa som dåraktig och hatad. Prins Erik förklarar i ett samtal med Jakob: *Men när han uppför sig illa, så må man väl få säga det. För resten hatar jag honom!* i en annan konversation uttrycker sig Erik följande: *Bär han sig icke åt som en dåre! Han befriar landet från utlänningen, och så tar han huvet av befriarne [...] Denna frihetshjälte är den största tyrann som lever*¹⁰⁴.

Beträffande kungens yttre är Strindberg mån om att uppvisa en kraftkarl. När Gustav Vasa framträder på scen som inträffar vid tredje akten omramas han av ett lysande solsken som utpekar honom som Den högstes utvalda:

*Vid högra dörren hänga en stor sid blå kappa och en mycket stor svart slokhatt; bredvid står ett kort vildsvinsspjut. Kungen står tankfull vid ett öppet fönster, mitt i solskenet; han är klädd i svart spansk dräkt med gult foder, som synes i slitsorna och sömmarna; kappa med sobelbräm. Hans hår är ljust och hans kämpaskägg, som ligger ner på bröstet, är något ljusare.*¹⁰⁵

Strindberg skildrar också Gustav Vasas heta temperament: *Gå och bada smutsen av dig och laga att du blir kammad; skölj framför allt din trut så att du icke går här och stinker ner mina rum. Gå! eller ska du få sova ruset av dig i tornet åtta dagar, och räcker inte det, skall du mista öronen*¹⁰⁶. Fortsättningsvis framställer akt tre Gustav Vasa som bekymmersam, sentimental, och sorgsen:

¹⁰³ Strindberg, August. (1992). *Folkungasagan Gustav Vasa*. s., 159, 163, 167

¹⁰⁴ Ibid. s., 200, 213

¹⁰⁵ Ibid. s., 231

¹⁰⁶ Ibid. s., 241

*Gör mig icke otacksam, Herman, jag har, min salighet, så mycket som tynger mig ändå. – Så mycket. [...] tro mig: jag fattar aldrig ett beslut eller fäller en dom utan att ha frågat Den Evige. [...] Min ungdomsvän, som halp mig i första dusten mot Kristian – Han ändrade sinnelag och reste Dalamännen mot mig [...] Sedan dess är min frid ute! [...] min älskade Margareta... vänder sig bort, då jag vill kyssa hennes rena panna [...] Olycklig! ja, jag är så olycklig som en människa kan vara, ty jag har icke en vän!*¹⁰⁷

I akt fyra framställer Strindberg Gustav Vasa återigen som orolig och förtvivlad:

*Prins J. – Du är orolig Fader, Kungen – Ja, jag är sannerligen icke lugn! [...] Herrans hand har lagt sig tung över mig. Ty, om Gud talar genom samvetet och bönen, så har han intalat mig att handla såsom jag handlat. [...] Jag är endast en människa som druckit förödmjukelser som vatten [...] Jag är förtvivlad [...] ty jag tror att Gud har övergivit mig för alltid [...] Trösta mig då!*¹⁰⁸

På midsommardagen inträffar dramats final och vändpunkt, en av dalkarlarna anländer till Gustav Vasas slott. Dalkarlen är inte ute efter hämnd, utan rapporterar om att tvåtusen dalkarlar väntar, benägna att ledas med kungen mot Nils Dacke. Gustav Vasas slutreplik: *O Gud, du har straffat mig, och jag tackar dig*¹⁰⁹. August Strindbergs drama *Gustav Vasa* blev mycket beundrat då kungen framträder med intressant personlighet, vilket var något nytt. Härskaren står inte över de andra, kungen är blott en vanlig människa med både fel och förtjänster.

Kalasa med Vasa (2020)

Pjäsen utspelar sig 1560 och Gustav Vasas barn, Erik och Cecilia anordnar en jubileumsfest. Barnens önskan är att deras fader ska vara på ett gott humör, men det är lättare sagt än gjort emedan kungen har ett oerhört hett temperament. Föreställningen är humoristisk och Gustav Vasa framställs mångfasetterat, exempelvis som trendmedveten, misstänksam, betryckt, girig, våldsam och hänsynslös, han aspirerar även att vara likvärdig med Europas furstar. Inledningsvis är Gustav Vasa i dialog med Gud, och kungen vädjar om att få se ut som en riktig furste, med kungligt blod i ådrorna. Gustavs våld och hänsynslöshet framställs alltemellanåt, exempelvis nämns flera personer som kungen halshuggit, steglat, landsförvisat eller dömt till förräderi och fängelse. Senare under jubileumsfirandet blir Vasa serverad en ”oätlig” rätt, och uttrycker: *Nog. Slå ihjäl honom!* Fortsättningsvis överlämnas en dansk gäst ett paket vilket utmynnar i att han dras ut skrikandes, klar för kvartering.¹¹⁰

¹⁰⁷ Strindberg, August. s., 244-245, 247

¹⁰⁸ Ibid. s., 279, 284, 296-297

¹⁰⁹ Ibid. s., 320

¹¹⁰ Asptjärn, Åsa, Larsson Gertrud. (2020). *Kalasa med Vasa*. [Opublicerat manuskript]

Gustav Vasas brutalitet framställs i repliken: *Först ska du dras till avrättningsplatsen, sedan hängs du upp – men plockas ner innan döden inträffar, sedan skärs dina könsdelar av och dina inälvor tas ut och bränns i din åsyn, sedan blir du halshuggen varefter din kropp styckas i fyra delar!* Gustav Vasas relation med Erik är vacklande, kungen i dialog med Erik uttrycker sig ilsket: *Akta så vi inte dömer dig för högförräderi och ger kronan till Johan din slyngel!* Kungens misstänksamhet framställs tidtals, exempelvis yttrar replikerna att aldrig lita på dansken och smålänningarna är förrädiska skogstjuvar. Vidare i pjäsen hänvisar Gustav Vasa ideligen till Machiavellis skrift *Fursten* och menar att den var full av visdom, hans furstliga handlingssätt är enligt råden och därmed kan rättfärdigas.¹¹¹

3.2.1 Delsammanfattning

Det som auktoriserats i utbildningskulturen har i realiteten visualiserats och synliggjorts inom populärkulturen. Samtliga studieobjekt inom populärkulturen kan sammankopplas till det som utbildningskulturen har uppmärksammat. Artefaktens urval i skildringen av Gustav Vasa är tydliga uttryck för tidsandan de har framställts i. Exempelvis utmålar Strindbergs pjäs Gustav Vasa som bekymmersam, ensam och överspänd, vilket utspelas under perioden då Sverige var i förändring och hotet mot honom var stort. Larssons populärhistoriska verk speglar dagens kritiska samhälle, Vasa framställs nyanserat och tituleras som endera tyrann eller landsfader. Istället fokuserar författaren på att klarlägga orsakerna till Gustav Vasas många agerande.

Studieobjektens skildringar är relativt skiftande, exempelvis är Swarts framställning av Gustav Vasa är gynnsam och positiv. Han framställs primärt som den rättmätige befriaren och monarken som ville folkets bästa. För att poängtera, Swarts krönika är rätteligen en samtida källa till bland annat Gustav Vasas öden i Dalarna och därför återfinns och refererar forskare till hans verk inom utbildningskulturen. Larsson betonar istället kungens aspiration att bli betraktad som likvärdig med Europas furstar, vilket klargör hans agerande. För att göra en sammankoppling framträder och synliggörs Lars-Olof Larssons framställningar inom utbildningskulturen i Olle Larssons verk. Några exempel på gemensamma nämnare är att båda betonar kungens strävan att beskådas som furste, misstänksamheten skildras som en överlevnadsstrategi och även hans omtänksamma karaktär återges.

¹¹¹ Asptjärn, Åsa, Larsson Gertrud. [Opublicerat manuskript]

Stumfilmen skildrar Gustav Vasas väg till kungatronen och gestaltas fördelaktigt, han beskrivs bland annat som modlös, osjälvisk och beredd att ge sitt eget liv för Sveriges frihet. Filmen är producerad innan artefakternas tillkomst inom utbildningskulturen, men likheter kan ändå poängteras, till exempel är Svalenius kungavänliga framställning liknande med filmens återgivning. Strindbergs pjäs är förlagd till ”förtvivlans tid” och återger således olika konflikter och svårigheter Gustav Vasa ställs inför. Kungen framträder som en vanlig människa med både fel och förtjänster, som erfar både sorg och ensamhet. Pjäsen är också skapad före utbildningskulturens artefakter, men några gemensamma nämnare finns ändå, Larsson skildrar Vasas många sidor, även hans oro och sentimentalitet, vilket något Strindberg utträttar. *Kalasa med Vasa* utmålar Gustav Vasas jubileumsfirande där flera av hans egenskaper och uppförande konkretiseras, misstänksamhet och hänsynslöshet visualiseras i manuskriptet. Pjäsens framställning av Gustav Vasa kan sammankopplas till samtliga artefakter inom utbildningskulturen emedan varje studieobjekt belyser mer eller mindre hans misstänksamhet och hänsynslöshet.

Samtliga artefakter brukar ett moraliskt-ideologiskt historiebruk. Skildraren använder Gustav Vasa för att kunna förmedla hans karaktär och minne, vilket är det moraliska; det ideologiska är att genom Gustav Vasas minne legitimerar och konstruerar skildraren historien. Swarts krönika synliggör även icke-bruket, avsiktligen framställs kungen gynnsamt och medvetet undviks delar av historien som gestaltar honom som tyrann och brutal. Utöver det moraliskt-ideologiskt historiebruket använder filmen och de två pjäserna även det kommersiella historiebruket som grundar sig i att historien brukas i syfte att generera ekonomiska vinster. Dessutom synliggör filmen det existentiella historiebruket, de historiska företeelserna som skildras stärker det uppskattande synsättet kring Gustav Vasa som tapper hjälte.

3.3 Minneskultur

Den tredje och sista delen av arbetets granskning är minneskulturen. Inom denna kultur framträder ideologiska värderingar som kommer till uttryck vid minnesfiranden. I detta avsnitt klarläggs fyra artefakter.¹¹²

Lyrik

Gustaf Wasa – skaldestycke i fyra sånger (1841), Sofia Henrika Hollander

Gustaf Wasa är ett poem som belönades med svenska akademiens¹¹³ andra pris i skaldekonst 1840. Detta skaldestycke är uppdelat i fyra sånger, vilka i synnerhet framställer Gustav Wasa som lejonlik hjälte. Skriftalstret inleds med två textrader som skildrar Vasas bravad: *Hvad wapen ägde han att Swerge skydda? Sitt mod och Göthens kärlek för sitt land.*¹¹⁴

Första sången beskriver Sverige som nation och perioden av en mycket mörk tid där faror hotar, emedan Kristian II besitter makten.

*Mörk var den tiden. [...] Hoppets sol var släckt. [...] Är Svea slafvinna med hjessan böjd inunder Danas ok? Skall hon ej mer sin frihet återvinna [...] Mörkt var ödet, mörkare än döden! [...] Hvem räddar dig?*¹¹⁵

Gustav Wasa träder fram som självständig befriare av Kristian II styre och svenskarna får tillbaka sin frihet och sitt älskade fosterland.

*[...] men faran alltid fostrade en hjelte, som, gudalik, beväpnade sin arm med segrens svärd, och spände kraftens bälte och okets tyngd från bröders skuldror välte och vände folken mot dess egen barm. [...] De svenska hjertan älska fosterjorden [...] Sjung mig en sång om svenska Frihetshjälten, om Gustaf Wasa, som sitt slagvärd drog. [...] hans lefnads storhet ljuder om igen. [...] Allena, följd blott af sitt mod, sin smärta, han går att trotsa tusen dödars hot; dock bäfvar ej i farans stund hans hjerta; dock stapplar ej på fallets brant hans fot. Sitt mål han känner. Alla hinder vike! Den bleka fruktan vet ej hjelten af: på lifvets höjder trifs han, stormens like; i dalens lugn ej ligger örnens rike, han bor på klippan i det vilda haf.*¹¹⁶

¹¹² Dybelius, Anders. s., 124

¹¹³ Svenska Akademiens stora pris instiftades 1786 av Gustav III och bestod ursprungligen av två guldmedaljer som utgjorde första pris i Akademiens årliga tävlingar i vältalighet respektive skaldekonst över uppgivna ämnen.*

Nationalencyklopedin. *Svenska Akademiens stora pris*. www.ne.se [2019-12-15]

¹¹⁴ Hollander, Henrika Sofia. (1841). *Gustaf Wasa; skaldestycke i fyra sånger*. s., 2

¹¹⁵ Ibid. s., 5, 9

¹¹⁶ Ibid. s., 3-5, 12

Andra sången skildrar när Gustav Vasa anländer till Lübeck efter att ha flytt från fångenskapen i Danmark. Vidare beskrivs Vasa som hämndgirig och ber om Lybecks understöd till att störta och avsätta Kristian II.¹¹⁷

*Så hjälpen mig att frihetssvärdet hvässa! [...] Bort med Tyrannen! [...] djerf som krigets Gud; en hög gestalt, en ädel jätteskepnad han står i ringen, stark men obeväpnad. Hans ord var bön, hans blick ett herrskarbud.*¹¹⁸

Tredje sången beskriver Gustav Vasas återfärd till Sverige och Dalarna, där han söker stöd hos dalkarlarna. Vasa får inget partiskt stöd och skiljs från det kraftlösa folket. Han framställs återigen som hämndlysten, en outhärlig hjälte och befriare, men även hans vemod betonas.

*Hell Gustaf Wasa, Hämnaren af Norden! Han böjer knä på fädrens helga strand och svär den ed att rädda fosterjorden. [...] Wasas hjeltedygd, [...] Gustaf Wasa träder opp: han talar, vidt öfver Mora är den stämman hörd. Hög står han der. Den enkla Dala-drägten omsluter hjeltelifvets midja tätt.*¹¹⁹

Avrättningarna på Stortorget i Stockholm, där över 80 människor miste livet, har gått till historien som Stockholms blodbad. Följande utdrag speglar Gustav Vasas vemod och vrede.

*Om mord och våld, dem Kristian grymt föröfvat, J hafven hört att ryktes ord var sannt. Mig sjelf, mig sjelf, förtryckaren beröfvat en far och mången älskad anförvandt. [...] Vid dessa minnen, för oss alla kära, jag kallar er i dag till blodig hämnd. Ja, hämndens dag, den väntade, är nära! [...] brinnande af hämndens mod.*¹²⁰

Fjärde sången redogör för Gustav Vasas återvändo till Mora då dalkarlarna omprövat sitt beslut och därmed ansluter sig till hans kamp. Han framställs som rikets enda hopp och befriare. Vidare beskrivs Gustav Vasas befrielsekrig där han även assisteras av Lübeck och danskarna tvingas 1523 kapitulera. Han blir mycket lovprisad som befriare och vid midsommartid tågar han in som kung av Sverige.

*Se dit! Bland Nores fjällar snart försvunnen [...] Hans vrede re´n är öfver gränsen hunnen [...] Farväl, farväl! J ärans fosterbygder, dem Gustaf Wasa aldrig återser! [...] Det är förbi! Det sista hopp är fallet [...] Men hör! Då klinga kända ljud i natten [...] Det Dalas illbud är; med vingadt lopp två vindar likt, i kappflygt öfver fälten framljunga de att återsöka hjelten, befriarn, han, de trycktes sista hopp.*¹²¹

¹¹⁷ Hollander, Henrika Sofia. s., 14

¹¹⁸ Ibid. s., 14–15

¹¹⁹ Ibid. s., 21, 24

¹²⁰ Ibid. s., 25–26

¹²¹ Ibid. s., 28–30

Nationens befriare har återvänt och folkets hopp brinner igen. Vidare framställs Gustav Vasa som befriare av Svea rike och han synnerligen hyllas för detta.

På hämnens vallplats re'n står Gustaf Wasa, med Sturens ärfda fana [...] framåt störtar hjelteskaran i Wasas fjät med obetvingligt mod. [...] Lybecks flotta, redan van att sälja sitt bistånd, strider nu för äran minst [...] svärdet hvilar i befriarns händer; ty segrens jubel skallar kring de stränder [...] fri är Göthen, hämnad fosterjorden och från dess thron tyrannen störtad ner. [...] Hell Sverges konung! Tusen varma bönder mot ljuset himlar flyga med hans namn [...] Och sommarn breder sina gröna kransar hvartut han blickar och hvartut han går; hon sållar blommor öfver krigarns pansar och knyter lagrar omkring segrarns hår. En fest mer skön, ännu Svea ej firat [...] upp till templet Segerhjelten tågar, han böjer knä vid altarfotens rand.¹²²

Minnesmärken

Gustav Vasa, staty på Mora strand (1903), av Anders Zorn

Närliggande till Vasaloppsmålet¹²³ återfinns en ståtlig staty av Gustav Vasa, utförd av Anders Zorn och uppförd 1903 på klockgropskullen där Gustav Vasa ska ha befunnit sig när han talade till Morafolket 1520. Dock fanns föreställningen om att utfärda en staty över Gustav Vasa allaredan 1773. Vidare var Zorns vision att gestalta denna företeelse, hur det tillnärmelsevis såg ut när Vasa talade till morafolket. Statyn har följande inskription, dock på moramål, *Jän Gustaf Eriksson Täled a morkarrum 1520 reited dalfolk mörkja 1903. Gärdi Zornim*, vilket betecknar, *Här, där Gustaf Eriksson talade till dalkarlarna, reste dalfolket märket 1903. Zorns verk*. Stenen som statyn står på har året 1520 inristat. Enligt uppskattning samlades den 11 juni 1903, fler än tiotusen människor inför avtäckningen av statyn. Den dåvande prins Gustaf lät täckelset falla från statyn och både regementsmusik spelades och sockenklädda körsångare sjöng på denna högtidliga invigning.¹²⁴ Mora Tidning skildrar stämningen kring avtäckningen enligt följande (i sammandrag):

Det hvilade en hög fäststämning öfver samhället den dagen. Hvert man vände sina blickar såg man flaggor och vimplar vaja för vinden. Alla de förnämsta gatorna och passagera ända från järnvägsstationen voro kantade med flaggstänger, från hvilkas toppar de blågula dukarna fladdrade.¹²⁵

¹²² Hollander, Henrika Sofia. s., 30, 33-35

¹²³ Vasaloppsmålet kan besökas på Vasagatan i Mora. Den utarbetades av Gustaf Ankarcrona, svensk konstnär, till 1923 års Vasalopp. Portalen permanentades 1986 och har stått kvar sedan dess.* Visit Dalarna. *Vasaloppsmålet*. www.visitdalarna.se/ [2019-12-15]

¹²⁴ Mora kommun. [2019-12-15]

Slavik, Matej. (2003). *100-årig Zornstaty*. www.dt.se [2019-12-15]

¹²⁵ Ibid.

Gustav Vasa, staty i Kvarnparken, Gävle (1924), av Ida Matton

Emil Matton och hans syster Ida Matton, skulptris, förrättade framställandet och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet den 30 augusti 1924. Minnesmonumentet föreligger i Kvarnparken, Gävle och är fem meter hög. Skulpturens granitsockel är smyckad med en förgylld inskription: *Gustaf Eriksson Vasa 1521. Då trädde de fram gullhårig en yngling knappt tjuogoårig.*¹²⁶ Märit Ehn, tidigare intendent på Konstcentrum i Gävle, beskriver Gustav Vasa-monumentet i sin bok *Skulpturstaden Gävle*:

*Gustav Vasa står på en hög kolonn, vars kapitäl avslutas med en kvadratisk låg mur med bevakningstorn i hörnen som en vasaborg. Gustav Vasa är här framställd som den unge nationalhjälten, revolutionären som i enkla kläder och med fanan i hand manar gästrikarna till frihetskamp.*¹²⁷

Gävle var bland dem första att ansluta sig till Gustav Vasas frihetsrörelse 1521 och för att upprätthålla minnet av detta faktum 400 år senare, motionerades 1919 i stadsfullmäktige att en minnessten skulle uppföras. Bevekelsegrunden till motionen refererar till vårt lands: *Frigörande från utländskt förtryck, och då Gefle stads Borgerskap var det första i landet som helt beslutade delta i den frigörelsekamp.* Minnesmärket skulle anknyta till Vasas befrielsekrig. Motionen remitterades senare till drätselkammaren för ett uttalande. Kommissionens ställningstagande var positiv till förslaget, men det påpekades att ett stenblock var alldeles för opretentiös för att återspegla det stora minnet av Gustav Vasas befrielsekrig. Andra förslag yttras om istället möjligen upprätta en byst eller staty, alternativt ett symboliskt monument.¹²⁸

Avtäckningen inföll allaredan klockan tre på dagen, därmed kunde ”oöverskådliga åskådarmassor” uteslutas. Väster om Gustav Vasa-monumentet stod officerskåren samt regementes musikkår och i söder flankerade underofficerskåren och Gefle sångarförbund den öppna platsen. Gefle Posten vidimerar att åskådartalet runt om Kvarnparken och statyn är omkring ”ett par tusental”.¹²⁹

¹²⁶ Håkansson, Manfred. (1979). *Skulptur i Gävleborg* s., 44

Ehn, Märit. (1996). *Skulpturstaden Gävle* s., 59

¹²⁷ Ehn, Märit. s., 59

¹²⁸ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 23/1

Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 5/3

Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 62. 11/7

¹²⁹ Avtäckningen av Vasastatyn på lördagen. (30-08-1924). *Arbetarbladet* s., 5

Gustaf Vasa-monument i Gefle. (01-09-1924). *Gefle Posten*. s., 1, 3

Gefle Posten skildrade inaugurationen som:

*Enkel men värdig hyllning åt ett av våra största historiska minnen, åt det tidsskede, som är fundamentet, på vilket vårt lands frihet och oberoende är byggt, en hyllning åt den man, som främst av alla ledde det befrielseverk, vars frukter vi generation efter generation fått njuta i frihetens hängd.*¹³⁰

Ceremonins högtidlighet inleddes med ett stycke ackompanjerat av Hälsinge regementets musikkår, där Andreas Halléns opus ”Gustaf Wasa” framfördes. Vidare höll monumentets donator tal, nämligen Emil Matton och därefter förrättades även ett minnestal av borgmästaren om ”den store konungen och hans insats i Sveriges historia”.¹³¹

*Gefle stad har i dag emottagit Gustaf Vasas minnesstod för att åt den bereda skydd och hägn. Vi se huru bilden framställe Gustaf Eriksson i den stund den unge hjälten framträdde som ledare av vår nationella befrielsekamp och hos svenska folket väckte den varma fosterländska känsla, [...] Med stolthet veta vi att den fosterländska hänförelse vann anslutning även här och förmådde vår stads borgare att samlas kring befriarens banér. Bilden av den store upprättaren av Sveriges rike skall nu stå på vår stads mark manande yngre släkten att söka i kraft och handling likna dådstora fäder och troget vårda arvet från forna dagar. [...] Med vördnad för det stora minnet nedlägger Gefle stad denna krans vid monumentet över fosterlandets befriare.*¹³²

Avslutningsvis nerlägger stadsfullmäktiges ordförande och landshövdingen en krans i blått och gult till Gustav Vasas minne. Sångkören och Hälsingeregementet återupptar sång och musik. Högtidligheten avslutas, men de tillfinnandes dröjer kvar och beskådar monumentet.¹³³

Minnestillställningar

Vasaloppet (19 mars 1922), Anders Pers.

Morasonen Anders Pers är grundaren till världens största skidtävling, nämligen Vasaloppet. Han förenade sitt intresse för skididrott och Gustav Vasas flykt på skidor från Mora till Norge 1521, men egentligen inrättades tävlingen 400 år tidigare, av enbart en person. Pers idé offentliggjordes i *Vestmanlands Läns Tidning* 10 februari 1922 och rubriken till artikeln var följande: Ett nationellt skidlopp. Artikeln återgavs dagen efter i *Dagens Nyheter* och framlade dessutom stöd till det långa skidloppet till minne av Gustav Vasa. Vidare återger även *Mora Tidning* Pers artikel 13 februari.¹³⁴

¹³⁰ *Gefle Posten*. s., 1, 3

¹³¹ *Arbetsbladet* s., 5

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Gefle Posten*. s., 1,3

¹³⁴ Vasaloppet. *Anders Pers artikel 1922*. [2019-09-15]

När det första Vasaloppet igångsattes valdes det att målet skulle vara bredvid Anders Zorns staty över Gustav Vasa. Devisen tillkommer dock till det andra loppet, följande *I fädrens spår för framtidens segrar*. Totalt kom det in 136 anmälningar till det första Vasaloppet och under Vasaloppets vintervecka 2019 var det totalt 62 951 anmälda deltagare. Hur Gustav Vasa har använts och framställts i Vasaloppet är dels minnet av hans flykt till Norge från Mora, men också befrielsen av Sverige som nation. Pers legitimerar det långa skidloppet genom att tillägna det i Gustav Vasas namn, då han inte enbart genomförde en flykt utan även utformade Sverige. Följande är ett utdrag ur Pers artikel.¹³⁵

*Denna vinter torde skididrotten vara livligare omfattad än någonsin, tack vare den jämna vintern och tillgången på snö nere på slätterna. Detta kan ge anledning erinra om, att det nu är väl 400 år sedan en skidåkning utfördes, som hade ett betydande inflytande på utformningen av de politiska händelserna i Sverige. Vi syfta på de första dagarna i januari 1521, då Gustaf Eriksson Wasa hade uppgett hoppet att resa dalkarlarna mot de danskes tyranni och var på färd att bege sig ifrån alltsammans och rymma landet in i Norge som karlarna ångrade sig som vi minnas [...] Hur Gustaf Eriksson färdades veta vi icke, men det är sannolikt, att han tog sig genom skogarna från by till by [...] Varför kunna vi icke taga upp Mora–Sälen som ett nationellt skidlopp, taga upp det just nu, när vi som bäst fira 400-årsminnet av Gustaf Erikssons befrielsegärning?*¹³⁶

3.3.1 Delsammanfattning

Det som auktoriserats i utbildnings- och populärkulturen har i grunden konkretiserats inom minneskulturen. Samtliga artefakter inom minneskulturen kan i avseende anknyta till vad kulturerna har uppmärksammat. Exempelvis har Hollanders skaldestycke och Swarts krönika gemensamma nämnare, de båda hyllar kungen som modig hjälte och befriare. Zorns monument uppfördes på kullen där Gustav Vasa talat till Morafolket 1520 och Mattons skulptur tillkom för åminnelsen av att Gävle var den första orten som anslöt sig till Gustav Vasas frihetsrörelse 1521. Minnesmärkena berättar historia som utbildnings- och populärkulturen mer eller mindre belyst, dessa statyer åstadkoms för att upprätthålla minnet av honom. Artefakternas urval i framställandet av Gustav Vasa illustrerar tydliga uttryck för den tidsanda de har formats i. Samtliga studieobjekten genomsyras av Vasa som nationell symbolgestalt emedan han framstår som Sveriges befriare och hjälte¹³⁷. Studieobjektens skildringar är likartade, emedan samtliga skildrar eller visualiserar hans befrielsekamp.

¹³⁵ Vasaloppet. Anders Pers artikel 1922. [2019-09-15]

¹³⁶ Pers, Anders. Ett nationellt skidlopp. (10-02-1922). *Vestmanlands Läns Tidning*. s., 3

¹³⁷ Nationalismen expanderades under 1800-talet till början av 1900-talet och en starkt växande kulturell investering i nationella symboler uppkom.*

Aronsson, Peter. (2000). *Makten över minnet - historiekultur i förändring* s., 11

Samtliga fyra artefakter synliggör ett existentiellt historiebruk. Historiska företeelser åskådliggörs vilket stärker det entusiastiska betraktelsesättet av Gustav Vasa som tapper hjälte, sedan stärks även den svenska kulturen och identiteten där ett gemensamt kollektivt minne skapas. Vidare använder artefakterna även ett nationellt-ideologiskt historiebruk. Gustav Vasa är den personen som hyllas och föräras till monumentet, dikten och vasaloppet. Den genomgående framställningen är kärleken och tacksamheten till fosterlandet Sverige. Gustav utgör en symbol för plikttrogenhet och till frihetskämpe.

Statyerna och Vasaloppet uppmärksammar även det lokalideologiska historiebruket, detta i takt med att de innehar anknytning till orterna. Inrättandet av minnesmonumenten och minnestillställningen hade inte inträffat om det inte fanns geografisk koppling. Bygden marknadsförs och främjar den lokala särarten.

I skaldestycket framkommer dessutom ett moraliskt historiebruk, Gustav Vasa framställs som en moralisk förebild i hans kamp mot en den danske tyrannen Kristian II, vilket möjligen interpreterar civilkurage. Kungen står för sin åsikt, trots att den är riskabel. Sedan synliggörs även den utsatta gruppen, det vill säga de underkuvade svenskarna som fråntagits sin frihet. Gustav Vasa som en ståtlig hjälte, är tveklöst beredd att befria landet. Försättningsvis framträder det politisk-pedagogiska historiebruket emedan Hollander jämför landet Sverige innan och efter Danmarks besittningstagande. Inledningsvis hyllas Sveriges sköna rike, men när Kristian förfogar över makten beskrivs nationens period som mycket mörk där faror ständigt hotade. Det är efter Gustav Vasas befrielsekamp Sverige hamnade i bättre tider, folket fick tillbaka sin ljuva frihet och sitt älskade fosterland.

4. Resultat

Vid första anblick kan studiens utslag skymta liktydighet, men stundom skiljer kulturernas artefakter sig explicit. Vid divergens eller gemensamma nämnare grundar sig dessa i den rådande tidsrymden och vilken grupp som är initiativtagare. Den symbolgestalt som Gustav Vasa förlänats är den nationella, där han framställs som Sveriges befriare och riksbyggare.

4.1 Utbildningskulturen

Samtliga åtta artefakter som tillämpats och granskats inom utbildningskulturen har aktualiserat både likheter och skillnader beträffande de selekterade frågeställningarna. Gällande första frågeställningen, *hur* minnet av Gustav Vasa brukats, har artefakterna använt hans minne i ett undervisande syfte, deras ansats är att framställa den vetenskapliga sanningen. Dock är artefaktens sanning betingad av den samtid som den konstrueras i; således synliggörs svaret på den andra frågeställningen, *hur* minnet har förändrats över tid. Undersökningen indikerar att de äldre studieobjekten accentuerar en mer positiv syn på Gustav Vasa. Svalenius och de två äldsta läroböckerna framställer Gustav Vasa som frihetshjälte, befriare och landsfader. De yngre studieobjekten är jämförelsevis mer kritiska och sakliga vid framställandet av Gustav Vasas minne, Larssons publikation som exempel. Fortsättningsvis kan vi observera hur minnet omdanas och följer samhällets strömning, en antydning på detta är läromedlens utformning. De två yngsta läroböckerna har decimerat utrymmet kring Gustav Vasa och flertalet företeelser har exkluderats. I korrelation med samhällets förändringsprocess och utbildningskulturens artefakter visualiseras det att kungen skildras mer kritiskt och sakligt.

Tredje frågeställningen, *vad* minnet har använts till, så är det i samtligas aspiration och syfte att skildra den vetenskapliga sanningen, den historiske Gustav Vasa. Avsikten är inte att utforma en symbolgestalt som tillfredsställer en viss grupp eller uppfattning i samhället. Dock innebär det inte per automatik att de förhållit sig opartiska i deras framställanden av Gustav Vasa. Larsson, P3 Historia och författarna till *Alla tiders historia* har en opartisk ton i framställandet av hans minne, de utmålar Gustav Vasa exempelvis som hård, skicklig propagandist och riksbyggare, men titulerar inte honom som endera tyrann eller landsfader. Lindqvist däremot, understryker en tämligen negativ föreställning av Gustav Vasa där kungen kritiserar hårt och likställs med Pol Pot; sålunda exponeras hur betoningen varierar inom den vetenskapliga sanningen.

Svalenius och de två äldsta läroböckerna har en välvillig ton gentemot kungen och poängterar gärna hans dygder, men desto närmare artefakterna är skapade vår samtid betonar Gustav Vasas laster i en högre grad. Exempelvis framhåller den yngsta läroboken *Perspektiv på Historien* en mycket mer kritisk bild av Gustav Vasa kontra *Alla tiders historia*. Granskningen av de åtta artefakter inom utbildningskulturen har belyst att den historiska forskningen influeras av samtiden och att läroböcker observerar samt åtföljer den vetenskapliga sanningen som forskare förvärvar. Därtill har studien även visualiserat läroböckers varierande utsorteringar av det vetenskapliga stoffet.

4.2 Populärkulturen

Gällande första frågeställningen, *hur* minnet av Gustav Vasa brukats, är det i syftet att frammana fantasi och förmedling av känslor till publiken som erfar och tar del av artefakten. Dessa eftersträvar att underhålla och samtidigt bruka historien för att kunna framställa ett visst budskap eller förvärva ekonomisk vinning. Systematiseras artefakterna enligt kronologisk ordning synliggörs samhällets utveckling under senaste seklet, vilket också det framhäver hur Gustav Vasas minne har omformats över tid, som är den andra frågeställningen. Swarts krönika framställer kungens minne subjektivt i förmån till honom. Minnen som brukas är Gustav Vasa som den rättmätige befriaren och hans hänsynsfullhet, då han alltid ville folkets bästa. Strindbergs pjäs framhäver Gustav Vasas minne som en vanlig sårbar människa med både fel och förtjänster. Stumfilmen *Gustaf Wasa* väljer att skildra danskens förtryck för att senare kunna framställa minnet av Gustav Vasa som en lovprisad frihetshjälte. Larsson använder minnet av Vasas strävan att platsa bland Europas furstar. Manusförfattarna till *Kalasa med Vasa* återger minnet av kungens hänsynslöshet, men på ett humoristiskt sätt. Samtliga fem artefakter avspeglar hur Gustav Vasas symbolgestalt har utvecklats och anpassats efter vilket ställningstagande som ska belysas.

Studien synliggör att samtliga artefakter medelst ett urval har aktualiserat olika segment av det som utbildningskulturen har redovisat. Efter denna process åskådliggörs den tredje frågeställningen, *vad* Gustav Vasas minne använts till, att framställa symbolgestalter. Swarts krönika och filmen *Gustaf Wasa* framställer honom som en nationell symbolgestalt för befrielsen av Sverige, genom Gustav Vasas minne tydliggörs det hur de underkuvade svenskarna räddas ur danskens mörker. Larsson använder kungen för att symbolisera det rådande samhällets fursteideal och hans ideliga aspiration att passa in. Strindbergs symboliserar kungens mänsklighet och frångår att skildra hans väldiga överhet, där åskådarna bjuds in till att göra egna tolkningar av hans komplexa karaktär. Författarna till *Kalasa med Vasa* porträtterar flera av Gustav Vasas sidor, men symboliseras som enväldig, hänsynslös och misstänksam furste.

4.3 Minneskulturen

Samtliga fyra artefakter som undersökts inom minneskulturen har aktualiserat både likheter och skillnader gällande frågeställningarna. Vid den första frågan, *hur* minnet av Gustav Vasa brukats, har artefakterna varierande syften, men huvudsyftet är att vi ska minnas Vasa.

Hollander genom sitt skaldestycke vill uppmärksamma minnet av Gustav Vasas tappra karaktär, hjältemodiga insatser och som genom hans uppror befriade nationen från danskens förtryck. Vi ska minnas hur kungen gav oss vår frihet, hur vi räddades från den mörka tiden. Zorn vill gestalta genom sin skulptur att det var i Mora på klockgropskullen som Gustav Vasas uppmanande till uppror mot den danska överheten, vi ska minnas honom som den modiga ledaren som initierade upproret. Mattons staty vill påminna oss om Gustav Vasas frihetsrörelse 1521 och att Gävle som stad var först att ansluta sig till rörelsen, vi ska minnas att det var Gävle som förtröstade Gustav först. Vasaloppet vill att vi ska minnas Gustav Vasas flykt från Mora till Norge samtidigt som det legitimerar långloppet. Samtliga artefakterna eftersträvar att vi ska minnas kungens insatser, men deras delsyften är beroende av initiativtagarna. Artefakterna inom minneskulturen är skapade relativt nära i tid till varandra, men vi kan konstatera bruket har förändrats genom att olika minneshyllningar har instiftats och antyder att hans minne har tilldelats ett stort kulturvärde. Vasaloppet är fortfarande en aktiv minnestillställning, vilket tydliggör att hans minne är en viktig kultursymbol för Sverige.

Den tredje frågan som gäller *vad* minnet har använts till, är att initiativtagarna rentav vill att vi ska minnas Gustav Vasa. Det som avskiljer artefakterna är som tidigare nämnts, *hur* minnet har använts. Exempelvis har minnet använts till Vasaloppet, som vill minnas Gustav Vasa för hans flykt mot Norge och Skaldestycket vill minnas hans hjältelika karaktär som friade Sverige från danskens mörker.

5. Diskussion

Jämförs Gustav Vasa med de tre tidigare nämnda symbolgestalterna, Georg Carl von Döbeln, helige Olov och heliga Birgitta från avsnittet tidigare forskning, delar Gustav såväl likheter som skillnader med dessa aktörer. Likt de tre symbolgestalterna har Gustav Vasa förlänat ett nationellt värde. Detta konkretiseras i skaldestycket samt filmen *Gustaf Vasa*, hans tappra kamp mot Kristian Tyrann användes för att symbolisera hur Sverige räddats från danskens mörker och Vasa framstår som lovprisad nationalhjärte.

Liknande Anderssons och Eskilssons avhandlingar har denna studie klarlagt orters betydelse för Gustav Vasa symbolgestalt samt på hur dessa anknyts till hans minne. I granskningar har två lokalsamhällen uppenbarat sig, Mora och Gävle och därför tilldelas Gustav Vasa även ett lokalt värde. Tre artefakter inom minneskulturen är starkt bundna till bygderna, exempelvis är Mora en ort som är mycket betydelsefull för Gustav Vasas minne och har förlänat lokalsamhället individuella särdrag. Både ett minnesmonument och Vasalopp är initierat i Mora, där skidloppet lockar en oerhört stor folkmängd till orten. Exempelvis är Zorns staty ett minnesmärke med ett starkt band till Gustav Vasa, emedan statyn är uppförd på den kulle han ska ha stått på och talat till Dalkarlarna i Mora, 1520. Likaså är Mattons staty i Gävle starkt kopplat till Vasa, Gävle var den första orten som anslöt sig till Gustav Vasas frihetsrörelse 1521. Dessa geografiska områden har stor betydelse för den kulturella symbolgestalten Gustav Vasa. I motsats till dessa gestalter har symbolgestalten Gustav Vasa inte tilldelats endera ett religiöst värde eller blivit företrädare för ursvenska dygder som ärlighet och fosterlandskärlek, likt Döbeln. En ytterligare observation är att kungens symbolgestalt haft ett varierande värde, han har bland annat varit symbol för nationen, kulturen och enväldet.

Gustav Vasas minne framträder än idag att vara bestående inom samtliga kulturer, vilket utgör en kontrast mot Dybelius avhandling. Dybelius klarlägger att Döbeln förlorat fotfästet inom utbildnings- och populärkulturen, dock återaktualiseras Döbeln medelst Dybelius avhandling. Skälet till att Gustav Vasa fortfarande är aktuell och brukas inom samtliga kulturer grundar sig sannolikt i den starka symbolgestalt han tilldelats. Kungens gärningar har fått större betydelser för det svenska samhället än Döbelns, och den som skildrar svensk historia kan inte förbise Gustav Vasa.

Studiens analys av artefakterna synliggör likheter och skillnader som framträtt inom kulturernas symbolgestalt. Påtagligaste likheten mellan samtliga artefakter är att dessa grundar sig mer eller mindre på någon vetenskaplig sanning. Dock har enstaka vetenskapliga artefakter uppvisat subjektiva framställningar. En observation är att majoriteten av artefakterna har explicit influerats av samtiden, följaktligen har detta inverkan på vilken vetenskaplig sanning som aktualiseras. En ytterligare iakttagelse är att Gustav Vasas symbolgestalt har varierat, han har tilldelats olika värden beroende av initiativtagarna och tidsandan. Studien har därtill visualiserat att symbolgestalten vanligen tillfogas genom ett ideologiskt och politisk-pedagogiskt historiebruk. Frekvensen är dock inte oförmodad emedan det ideologiska historiebruket exponeras när skildrarens individuella framställning av en aktör eller företeelse exekveras, oavsett om redogörelsen är baserad vetenskapligt eller inte. Exempelvis förhåller Ivan Svalenius sig relativt positiv till Gustav Vasa och betecknar föga Gustav Vasa som hänsynslös. Divergensen emellan kulturerna är de historiebruk som aktualiseras. Icke-bruket konkretiseras inom utbildnings- och populärkulturen och framträder i Swarts krönika samt de två yngsta läroböckerna. Avsiktligt framställs kungen gynnsamt och delar av historien undviks som gestaltar honom ofördelaktigt. Populärkulturen åskådliggör även det kommersiella historiebruket som synliggörs i de två pjäserna och filmen. Vidare används det moraliska- samt existentiella historiebruket inom populär- och minneskulturen, något utbildningskulturens artefakter inte synliggör, vilket grundar sig i att denna kultur ska framställa undervisande, objektiv och vetenskaplig information. Deras syfte är inte att skapa en symbolgestalt över Gustav Vasas minne, snarare att efterforska sanningen. Fortsättningsvis har denna historiebruksanvändning gemensamma drag med symbolgestalterna Döbeln, heliga Birgitta och helige Olov, samtliga belyser ett lokal-ideologiskt historiebruk, detta eftersom att samtliga innehar anknytning till orterna.

Fortsättningsvis synliggör studien att artefakterna är betingade av den rådanade samtiden som den konstrueras i. Granskningen ådagalägger att de äldre studieobjekten framhåller en mer begeistrad åskådning till Gustav Vasa. Exempelvis konstruerar Hollander, Svalenius, Swart och de två äldsta läroböckerna minnet av Gustav Vasa som den rättmätige frihetshjälten, befriaren och landsfadern. Strindbergs pjäs framhäver istället Gustav Vasas minne som en vanlig sårbar människa med både fel och förtjänster.

De yngre studieobjekten är närmast kritiska och sakliga vid framställandet av hans minne, Lars-Olof Larssons publikation *Gustav Vasa: Landsfader eller tyrann?* som exempel. Ytterligare observation konkretiserar hur minnet omformas och följer samhällets strömning, en indikation på detta är läroböckernas omdaning. De två yngsta läroböckerna har komprimerat omfånget kring Gustav Vasa och huvudparten av företeelser har eliderats. Sedan klarlägger artefakterna inom minneskulturen att bruket har ombildats genom att mångfaldiga minneshyllningar har inrättats, vilket uppklarar att Gustav Vasas minne har tilldelats ett starkt framträdande kulturvärde. Exempelvis är Vasaloppet en aktiv minnestillställning som således markerar att hans minne är en viktig kultursymbol för Sverige.

Populär- och minneskulturens artefakter spelar hur Gustav Vasas symbolgestalt utvecklats och anpassats efter vilket ställningstagande som ska belysas. På motsvarande sätt har utbildningskulturen visualiserat hur framställandet av honom omvandlats till en mer kritisk konstruktion och skildring. Studien synliggör att Gustav Vasa både framställts och titulerats som lansfader och tyrann, båda elementen accentueras, därmed exponeras det hur samtliga artefakterna eftersträvar att vi ska minnas kungen. Vad publiken ska minnas är dock beroende av initiativtagarnas syften och hur de väljer att konstruera minnet av den historiske Gustav Vasa. Väljer skildraren att framställa de tyranniska handlingarna som omsorgsfulla för folket eller framställs de omsorgsfulla handlingarna som tyranniska?

5.1 Avslutande diskussion

Denna undersökning har grundat sig i att belysa hur Gustav Vasa framställts. Granskningen åsyftar till att uppmärksamma hur Gustav Vasa framställts och hur minnet har brukats under en angiven period. Det hade varit intressant att endera utvidga materialet eller undersöka en mer omfattande tidsrymd, för närvarande är denna studie allenast en skrapning på ytan.

Följaktligen är arbetet tämligen snävt och skäligen avgränsat. Som tidigare nämnts eftersträvar inte den genomförda studien att vara uttömmande, men att bidra till en utökad beskrivning av hur Gustav Vasas minne framställts utifrån ett historiedidaktiskt perspektiv.

Breddas studien kan en genomgripande föreställning om hur Gustav Vasa brukats erhållas. En annan intressant synvinkel är hur Gustav Vasa brukas i andra länder, förslagsvis i Danmark. Hur belyses konflikten mellan Kristian II och Gustav Vasa? Vem tituleras som tyrann? Finns entusiasm kring historiebruk och Gustav Vasa inte är framstår som tillräckligt intresseväckande, förefinns mycket utforskat material om andra aktörer att tillgå. Flera framstående karaktärer har använts för att namnge gator och torg såväl lokalt som nationellt.

Referensförteckning

Primärkällor

Tryckta och otryckta

- Asptjärn, Åsa, Larsson Gertrud. (2020). Kalasa med Vasa. [Opublicerat manuskript]
- Avtäckningen av Vasastatyn på lördagen. (30-08-1924). *Arbetarbladet*
- Blom, Erik. (06-03-1928). Gustaf-Vasa filmen. *Falu länsstidning*.
- Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 23/1
- Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 5/3
- Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4
- Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 62. 11/7
- Gustaf-Vasa filmen. (11-03-1928). *Falu Länsstidning*
- Gustaf Vasa – gedigen men tendentiös svensk filmprodukt. (14-03-1928). *Norrskensflamman*.
- Gustaf Vasa-monument i Gefle. (01-09-1924). *Gefle Posten*.
- Gustav Vasa. (02-01-1951). *Dagens Nyheter*.
- Hollander, Henrika Sofia. (1841). *Gustaf Wasa; skaldestycke i fyra sånger*. Stockholm: Hörbergiska boktryckeriet
- Peterson, Plex Sven. (1974). *Vasaloppet*. Kristianstad: Sveriges Radios förlag
- Pers, Anders. Ett nationellt skidlopp. (10-02-1922). *Vestmanlands Läns Tidning*.
- Strindberg, August. (1992). *Folkungasagan; Gustav Vasa*. Stockholm: Norstedt
- Är historisk film berättigad? Med anledning av Gustav Vasafilmen. (06-03-1928) *Aftonbladet*.

Sekundärkällor

Biografier, krönikor och övrig litteratur

- Ehn, Märit. (1996). *Skulpturstaden Gävle*. Gävle: Kultur Gävle
- Håkansson, Manfred. (1979). *Skulptur i Gävleborg*. Gävle: Gävleborgs läns konstförening
- Ivan Svalenius. (1963). *Gustav Vasa*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Larsson, Lars-Olof. (2002). *Gustav Vasa – Landsfader eller Tyrann*. Stockholm: Prisma
- Larsson, Olle. (2018). *Gustav Vasa – en furste bland furstar*. Lund: Historiska media
- Mattsson, Erik, Thörnqvist, Egil. (2018). *Reconsidering national plays in Europe chap. 5 Strindberg's Gustav Vasa and the Performance of Swedish Identity*. Cham: Palgrave Macmillan
- Swart, Peder. (2018). *Gustav Vasas krönika*. Göteborg: Mimer

Multimedia

Gustaf Wasa del/ I och II. (1928). [DVD-film]. Regissör: John W. Brunius. Sverige: Wasa Film AB

Lindqvist, Herman. (1991). Hermans historia - Avsnitt 1 av 4: Gustav Vasa. [TV-program] Tillgänglig: www.oppetarkiv.se/video/1366921/hermans-historia-1991-sasong-1-avsnitt-1-av-4

P3 Historia. (2018). Gustav Eriksson Vasa – välvillig landsfader eller hänsynslös diktator? [Radioprogram] Tillgänglig: www.sverigesradio.se/sida/avsnitt/1008234?programid=5067

Litteratur

Aronsson, Peter. (2000). *Makten över minnet – historiekultur i förändring*. Lund: Studentlitteratur AB

Aronsson, Peter. (2004). *Historiebruk: att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur AB

Dybelius, Anders. (2012). *Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848–2009*. Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet

Eskilsson, Anna. (2008). *På plats i historien*. Linköping: Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur,

Florén & Ågren. (2018). *Historiska undersökningar*. Lund: Studentlitteratur AB

Gillis, R John. (1996). *Commemorations. The politics of National Identity*. Princeton: Princeton Univ. Press,

Karlsson & Zander. (2012). *Historien är nu*. Lund: Studentlitteratur AB

Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf. (2014.) *Historien är närvarande*. Lund: Studentlitteratur AB

Lindaräng, Ingemar. (2007). *Samband med minnesfiranden i Sverige och Norge 1891–2005*. Norrköping: Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur.

Lindkvist & Sjöberg. (2009). *Det svenska samhället 800–1720 - Klerkernas och adelns tid*. Lund: Studentlitteratur AB

Långström, Sture. (1997). *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie*. Umeå: Univ.

Nora, Pierre. (1998). *Realms of Memory – rethinking the French past*. New York: Columbia Univ. Press

Rüsen, Jörn. (2004) *Berättande och förnuft: historieteoretiska texter*. Göteborg: Daidalos

Schüllerqvist, Bengt. (2005). *Svensk historiedidaktisk forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Stålberg, Wilhelmina. (1866). *Anteckningar om svenska qvinnor*. Stockholm

Tosh, John. (2011). *Historisk teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB

Personlig kommunikation

Personlig kommunikation: Maria Kjörning-Bertheau; Universitetsadjunkt religionsvetenskap, HLK – Jönköping University. (2018). Läromedelsteori och läromedelsanalys, föreläsning.

Läromedel

Almgren, Hans m.fl. (2007). *Alla tiders historia Maxi*. Malmö: Gleerup

Borg, Ivan & Nordell, Erik. (1968). *Historia för gymnasiet. Årskurs 1, 3. tr.* Läromedelsförlagen, Stockholm

Hagnell, Axel & Olander, Gunnar. (1955). *Svensk och Allmän Historia*. Gävle: Skolförlaget Gävle AB.

Nyström, Hans m.fl. (2017). *Perspektiv på historien Plus*. Malmö: Gleerups

Elektroniska källor

Aghamn, Albin. (2019). *Salsadrottning spelar Gustav Vasa: "Madre mia!"*. Tillgänglig: www.svt.se/nyheter/lokalt/sormland/salsadrottning-som-gustav-vasa-madre-mia [2020-01-15]

Hansson, Anders. (2020). *500 år sedan Gustav Vasa flydde till Dalarna*. Tillgänglig: www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/500-ar-sedan-gustav-vasas-dalaflykt [2020-01-15]

Harrison, Dick. (2018). *Gustav Vasa – paranoid och tyrannisk realpolitiker*. Tillgänglig: www.svd.se/gustav-vasa--en-paranoid-och-tyrannisk-realpolitiker [2019-12-09]

Kalmar slott. *Gustav Vasa talar ur skägget, en utställning om makt*. Tillgänglig: www.kalmarsslott.se/utstaellningar/utstaellning-2020.se [2020-01-15]

Löwemo, Tomas. (2019). *Det våras för Gustav Vasa*. Tillgänglig: www.ostrasmaland.se/kalmar/det-varas-for-gustav-vasa/ [2020-01-15]

Mora kommun. (2019). *Statyn av Gustav Vasa*. Tillgänglig: www.morakommun.se/uppleva-och-gora/kultur-och-sevardheter/vara-unika-kulturmiljoer/statyn-av-gustav-vasa.html [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *Anders Pers*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/anders-pers [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *Anders Zorn*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/anders-zorn [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *August Strindberg*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/august-strindberg [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *Historiebruk*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/historiebruk [2019-09-15]

Nationalencyklopedin. *Peder Swart*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/peder-swart [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *Pol Pot*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/pol-pot [2019-12-11]

Nationalencyklopedin. *Svenska Akademiens stora pris*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/svenska-akademiens-stora-pris [2019-12-15]

Nilsson, Ulf. (2019). *Vilhelm Mobergs Förrädarland – en bok mot kriget*. Tillgänglig: www.fib.se/for-en-folkets-kultur/vilhelm-mobergs-forradarland-en-bok-mot-kriget/ [2019-12-10]

- Nordstedt. *Lars-Olof Larsson*. Tillgänglig: www.norstedts.se/forfattare/115950-lars-olof-larsson [2019-12-10]
- Pedersén, Olof. *Sumer*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sumer [2019-12-09]
- Petersson, Plex Sven. *Vasaloppet*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/vasaloppet [2019-12-10]
- Sandberg, Gustaf Johan. (1836). *Gustav Vasa talar till dalkarlarna i Mora* [olja på duk]. Tillgänglig: www.digitaltmuseum.se/021046502169/gustav-vasa-talar-till-dalkarlarna-i-mora [2019-12-10]
- Slavik, Matej. (2003) *100-årig Zornstaty*. Tillgänglig: www.morakommun.se/uppleva-och-gora/kultur-och-sevardheter/vara-unika-kulturmiljoer/statyn-av-gustav-vasa.html [2019-12-15]
- Sjöstedt, Charlotta. (2002). *Den första skriften*. Tillgänglig: www.popularhistoria.se/kultur/litteratur/den-forsta-skriften [2019-12-09]
- TT. (2019). *Larsson och Asptjärn skriver om Gustav Vasa*. Tillgänglig: www.svd.se/larsson-och-asptjarn-skriver-om-gustav-vasa [2020-01-01]
- Vasaloppet. *Anders Pers Artikel*. Tillgänglig: www.vasaloppet.se/om-oss/historia/anders-pers/ [2019-12-11]
- Vasaloppet. *Historia*. Tillgänglig: www.vasaloppet.se/om-oss/historia/ [2019-09-15]
- Visit Dalarna. *Vasaloppsmålet*. Tillgänglig: www.visitdalarna.se/vasaloppsmalet [2019-12-15]
- Vähämäki, Gabrielle. (2019). *Strängnäs förbereder inför Gustav Vasas 500-årsjubileum*. Tillgänglig: www.svt.se/nyheter/lokalt/sormland/strangnas-forbereder-infor-gustav-vasas-500-ars-jubileum [2019-12-09]
- Wasafoodservice. *Varifrån kommer namnet Wasabröd?* Tillgänglig: www.wasafoodservice.se/index.php/om-oss/fragor-svar/ [2019-12-10]
- Wengström, Jon. (2010). *John W. Brunius*. Tillgänglig: www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=person&itemid=59291 [2019-12-12]
- Wirmark, Margareta. (2001). *Vasadrama blev stor framgång*. Tillgänglig: <https://popularhistoria.se/kultur/film-teater/vasadrama-blev-en-stor-framgang> [2019-09-15]
- Zornmuseet. *Anders Zorn*. Tillgänglig: www.zorn.se/om-oss/anders-zorn/ [2019-12-11]